

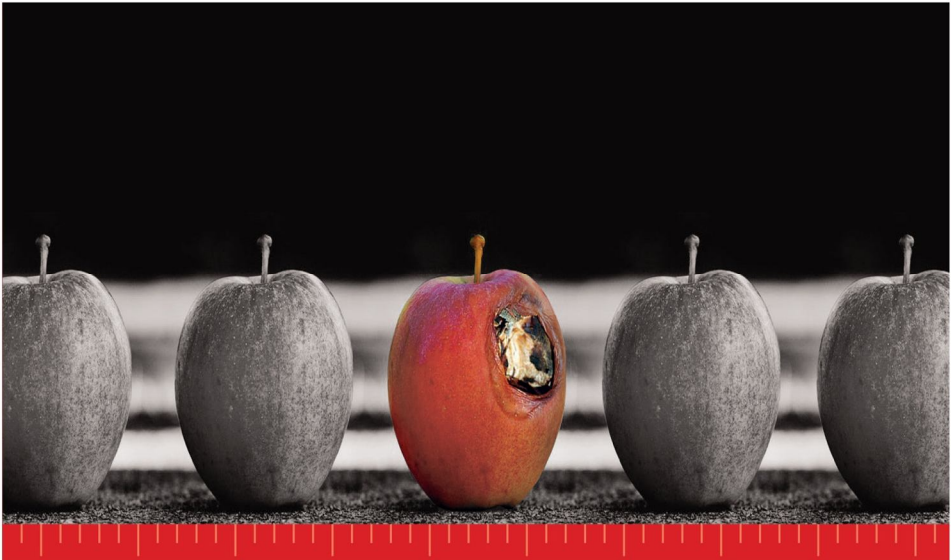

جمهوری اسلامی ایران
قوه قضائیه
سازمان بازرسی کل کشور

گزارش پژوهش

شماره ۱۲۶ / بهمن ۱۳۹۸

روش‌شناسی رشوه‌سنجی

مرکز مطالعات و پژوهش‌های سلامت اداری و مبارزه با فساد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

گزارش پژوهشی

شماره ۱۲۶، بهمن ۱۳۹۸

پیمایش‌های فساد

روش‌شناسی رشوه‌سنجی

نویسندگان: آیت باقری

شمارگان: ۳۰۰

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: بهمن ۱۳۹۸

مرکز مطالعات و پژوهش‌های سلامت اداری و مبارزه با فساد

مطالب مندرج در این گزارش نشانگر دیدگاه نویسندگان آن است و لزوماً نمایانگر

دیدگاه سازمان بازرسی کل کشور نیست.

کلیه حقوق مربوط به این گزارش به سازمان بازرسی کل کشور تعلق دارد و هرگونه انتشار

مطالب آن بدون کسب اجازه از سازمان، غیرمجاز است.

فهرست مطالب

۷	اشاره
۹	مقدمه
۱۰	چارچوب بین‌المللی مبارزه با فساد
۱۲	رهیافت‌های اصلی سنجش فساد
۱۷	مزایا و معایب استفاده از پیمایش‌های نمونه‌ای برای سنجش فساد
۲۳	چگونه پیمایش فساد را انجام دهیم
۲۳	۱. جمع‌آوری دلایل و شواهد کافی برای اندازه‌گیری فساد در سطح کشور
۲۶	۲. حصول اطمینان از مالکیت ملی و کیفیت پیمایش‌ها
۲۸	۳. برنامه‌ریزی برای بودجه پیمایش فساد
۳۲	۴. نکات منفی و مثبت پیمایش‌های اختصاصی و بسته‌های یکپارچه
۳۶	۵. تعیین اهداف ذهنی و عینی
۳۸	۶. انتخاب شیوه پیمایشی مناسب
۴۳	۷. ملاحظات پیرامون نمونه‌گیری
۴۷	۸. طراحی پرسشنامه: ترتیب سؤالات و بخش‌ها
۴۹	۹. اعتمادسازی برای پاسخ‌دهندگان
۵۳	۱۰. انتخاب و آموزش مصاحبه‌گران
۵۶	پیمایش فساد در بین مردم

اشاره

کار بازرسی، کاری بسیار شبیه کار یک محقق یا پژوهشگر است و اساساً بازرسی، نوعی تحقیق و حتی یک پیمایش محسوب می‌شود که تمام مختصات آن از طرح مسئله تا ارایه فرضیه و تا به کارگیری روش مناسب برای آزمودن فرضیه و دیگر مراحل را داراست. از این رو، یک بازرس موفق باید از روش‌های تحقیق و پیمایش علمی مطلع باشد.

از سوی دیگر، پژوهشگران و پیمایشگران مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی نیز باید هر از چندی در معرض بازنگری و به‌روزرسانی دانسته‌های خود در زمینه روش‌های تحقیق و پژوهش قرار گیرند. این دو الزام، ما را به جست‌وجو برای یافتن متونی فرامی‌خواند که تحقیقاتی با ماهیت بازرسی را محور کار خود قرار داده است.

نوشته حاضر از آن دست نگارش‌هایی است که با این هدف تهیه شده و قادر است ذی‌نفعان خویش را در مسیر بازنگری و روزآمدسازی روش‌های تحقیق و پیمایش قرار دهد. این نوشتار که از سوی دفتر مبارزه با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد تهیه شده است، راهنمایی جامع درباره پیمایش فساد یعنی از مرحله طراحی تا تحلیل و انتشار نتایج را در اختیار پژوهشگران قرار می‌دهد. بارزترین مزیت سنجش فساد از طریق پیمایش‌های نمونه‌ای این است که این روش بسیار کاربردی، در صورت اجرای صحیح می‌تواند بر زمینه نظری قابل‌اتکا و تجارب بلندمدت در سطوح دانشگاهی و نهادی مبتنی باشد.

دفتر مبارزه با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد از تمامی دولت‌های عضو، شرکای کمک‌کننده مالی، سازمان‌های جامعه مدنی و همه ذی‌نفعان خواسته است تا راهنمایی‌های مندرج در این نوشتار را برای نظارت بر پیشرفت مبارزه با فساد و دستیابی به اهداف توسعه پایدار را به کار گیرند. به عبارت دیگر، هدف از این نوشتار ارائه

رهنمودهای روش‌شناسی و عملیاتی به کشورها برای تهیه و اجرای پیمایش‌های فساد هم در بین جمعیت و هم در بین اهالی کسب‌وکار به‌منظور کاهش فساد و ارتشاء در تمامی اشکال آن می‌باشد؛ همچنین مزایا و معایب رهیافت‌های گوناگون سنجش ارتشاء و دیگر اشکال فساد را نیز شرح داده است.

مرکز مطالعات و پژوهش‌های سلامت اداری و مبارزه با فساد

مقدمه

فساد، پدیده‌ای پیچیده و در حال تحول است؛ اشکال مختلفی دارد؛ بازیگران گوناگونی مرتکب آن می‌شوند و تأثیر زیان‌بار بر ساختارهای سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و نهادی دارد و لذا می‌تواند ابعاد مختلف زندگی روزمره را تحت تأثیر قرار دهد. فساد هر روز با ابعادی گسترده‌تر عملکرد دولت‌ها را تحت الشعاع قرار می‌دهد و آن‌ها را وادار می‌سازد تا برای محدودسازی دامنه نفوذ آن به اقدامات متعدد دست بزنند. سرشت پنهان و بسیار توطئه‌آمیز فساد اغلب مانع بررسی عمیق گستره و ماهیت آن می‌شود. برای مبارزه مؤثرتر با فساد، نیاز به درک درستی از جلوه‌های مختلف آن به‌منظور دست زدن به تلاش‌های منظم و علمی برای سنجش وقوع آن داریم. این کار مستلزم به‌کارگیری شاخص‌ها و ابزارهای مشخص برای سنجش فساد می‌باشد. از این رو یکی از ابعاد اصلی پژوهش‌ها و اقدامات مبارزه با فساد بر دستیابی به روش‌ها و شاخص‌های سنجش این پدیده متمرکز شده است. توسعه خط‌مشی‌های مبتنی بر شواهد برای پیشگیری و مبارزه با فساد باعث آگاهی عموم مردم درباره روندها و الگوهای فساد و افزایش پاسخگویی دولت‌ها خواهد شد. این بخش، ابتکارات اصلی برای تعیین دستور کار بین‌المللی جهت سنجش فساد را برجسته می‌سازد چنان‌که با ورود سازمان‌های بین‌المللی مانند بانک جهانی و سازمان ملل در این عرصه، پژوهش‌های مبارزه با فساد از ابعاد جهانی برخوردار شده است.

اما در این میان، یکی از مشکلات اساسی، انتقادهایی جدی است که به شاخص‌های موجود برای سنجش فساد اداری و مطالعات آن از جمله ابعاد میانی (شناخت دقیق پدیده موردسنجش، تفاوت‌های فرهنگی و غیره) انواع رویکردها (ادراک سنجی،

واقعیت‌سنجی و غیره) روش‌شناسی (ورودی-محور بودن و یا نتیجه-محور بودن، چگونگی راستی‌آزمایی شاخص‌ها و غیره) و احتمال دخالت نیت سیاسی و اقتصادی و غیره در طراحی آن وارد شده است به گونه‌ای که اعتبار این شاخص‌ها با تردید روبه‌رو شده و اثربخشی پژوهش‌ها و اقدامات مبارزه با فساد را با مشکلات عدیده مواجه ساخته است. بنابراین، برآورد فساد و سنجش آن به‌ویژه از زمانی که شاخص‌های ادراک فساد برای اولین بار در سال ۱۹۹۵ منتشر گردید، موضوع بحث‌های زیادی بوده است. در این میان سازمان شفافیت بین‌الملل و بانک جهانی با آگاهی از مشکلات موجود در این زمینه آگاه، بحث و گفتگوی بیشتر درباره این موضوع را مورد تشویق قرار می‌دهند. بر همین اساس، دستیابی به شاخص‌ها و روش‌های موردقبول برای سنجش فساد اداری مسئله است که هنوز جای کندوکاو فراوان دارد و پژوهشگران این حوزه را به سعی و تلاش زیاد می‌طلبند.

چارچوب بین‌المللی مبارزه با فساد

دستور کار ۲۰۳۰ برای توسعه پایدار که در سال ۲۰۱۵ به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل رسید، فساد را یک مانع کلیدی برای دستیابی به توسعه قلمداد می‌کرد. تصویب **اهداف توسعه پایدار** نشانگر موفقیت بزرگ برای جامعه بین‌المللی است زیرا نه تنها آشکارا فساد را به عنوان مانع اصلی برای توسعه پایدار مورد شناسایی قرار می‌دهد بلکه نشان‌دهنده تعهد دولت‌های عضو برای مبارزه با فساد هم می‌باشد. افزون بر این، تصویب اهداف جهانی و سنجش‌پذیر تأکیدی است بر نظارت بر پیشرفت و توسعه خط‌مشی‌های مبتنی بر شواهد در تحقق **اهداف توسعه پایدار** محسوب می‌شود. هدف شانزدهم

دستور کار توسعه پایدار نیاز به ایجاد جوامع صلح‌آمیز، عادلانه و فراگیر را به رسمیت می‌شناسد که از رهگذر آن دسترسی برابر به عدالت بر مبنای احترام به حقوق بشر، حاکمیت قانون و حکمرانی خوب کارآمد در همه سطوح امکان‌پذیر شود. این اصول مستلزم وجود نهادهای شفاف، کارآمد و پاسخگویی عاری از فساد است. مجمع عمومی سازمان ملل در تصویب شاخص‌های اهداف توسعه پایدار که توسط کمیسیون آمار سازمان ملل تدوین گردیده بود، در وهله نخست بر ابتدای آن‌ها بر داده‌های ملی تأکید داشت و کشورها را تشویق می‌کرد تا تلاش‌هایی را در راستای یکپارچه‌سازی این واحدهای اندازه‌گیری^۱ با آمارهای رسمی ملی صورت دهند؛ اما تعداد کشورهای که این داده‌ها را به‌طور منظم جمع‌آوری می‌کنند محدود است و این موضوع، پیشرفت جهانی در زمینه اهداف توسعه پایدار را با مشکل مواجه می‌سازد. فقدان روش راهنمای شناختی و محدودیت منابع از جمله دلایل کمبود داده‌ها است. برای پرداختن به این مسئله چندین نهاد بین‌المللی ایجاد شدند که متولی **شاخص‌های اهداف توسعه پایدار** به‌منظور ارائه رهنمود و کمک به اجرای این شاخص‌ها در چارچوب زیر بودند:

- جمع‌آوری داده‌ها از کشورها مطابق الزامات^۲ موجود و راهکارهای گزارش‌دهی، گردآوری داده‌های قابل قیاس بین‌المللی از طریق فرایند مشورت با نظام‌های آمار ملی، تولید مجموعه‌ای از داده منطقه‌ای و جهانی و در دسترس قرار دادن آن‌ها برای گزارش‌دهی بین‌المللی

1 - metrics

2 - mandates

- حمایت از پذیرشِ رو به افزایش استانداردهای موردقبول بین‌المللی و هماهنگ‌سازی شاخص توسعه با نظام‌های آمار ملی، نهادهای بین‌المللی مرتبط و ذی‌نفعان.
- تقویت ظرفیت آمار ملی و حمایت از انطباق با استانداردهای موردقبول
- کمک به تهیه گزارش‌های پیشرفت سالانه از اهداف توسعه پایدار و پیگیری و مرور فرایندها
- مشارکت با سایر نهادهای بین‌المللی به منظور ارتقای شاخص‌های اهداف توسعه پایدار

هدف شماره ۱۶/۵ اهداف توسعه پایدار از دولت‌های عضو می‌خواهد "به‌طور اساسی فساد و رشوه‌خواری را در همه‌اشکال آن کاهش دهند". شاخص‌هایی آماری نیز برای نظارت بر پیشرفت در زمینه تحقق این هدف در سطح بین‌المللی طراحی شده است. دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد به همراه بانک جهانی برای سرپرستی این شاخص‌ها تعیین شده‌اند.

رهیافت‌های اصلی سنجش فساد

سنجش فساد، کاری چالش‌برانگیز است. فساد، نوعی جرم است و جمع‌آوری داده‌های صحیح درباره آن حداقل به‌اندازه جمع‌آوری شواهد درباره هر نوع جرم دیگر چالش‌زا است. رفتار غیرقانونی مخفی نگه‌داشته می‌شود و قربانیان مایل و یا قادر به گزارش آن به مقامات نیستند. بنا به دلایلی از جمله ترس از انتقام، اکراه نسبت به مقاومت در برابر یک عمل دیرینه یا به دلیل احساس نوعی مسئولیت مشترک باعث می‌شود حتی کسانی که

فساد را تجربه می‌کنند تمایل کمتری نسبت به گزارش دادن آن به مقامات صلاحیت‌دار در قیاس با سایر قربانیان جرایم دارند. زمانی که پیمایش فساد شروع می‌شود کار دشوار جمع‌آوری شواهد مرتبط، استفاده از رهیافت‌های غیرمستقیم را پیش‌روی ما قرار می‌دهد که در آن، پیمایش نه بر مبنای وقوع **پدیده موردنظر**^۱ بلکه براساس روش‌های ارزیابی انجام می‌گیرد. موارد زیر رهیافت‌های غیرمستقیم اصلی هستند که تا به امروز برای ارزیابی فساد در سطح ملی و بین‌المللی مورد استفاده قرار گرفته است:

- **ارزیابی‌های کارشناسان:** در این رهیافت از گروه منتخبی از کارشناسان خواسته می‌شود تا یک ارزیابی از روندها و الگوهای فساد در کشور خاص یا گروه از کشورها تهیه نمایند. ایده اصلی در ورای روش ارزیابی کارشناسان، جمع‌آوری اطلاعات فشرده از مجموعه از افراد منتخبی است که با موضوع پژوهش آشنا هستند. در زمینه فساد چنین روش‌هایی در چارچوب ارزیابی‌های سلامت اداری، حکمرانی خوب و رقابت‌پذیر مورد استفاده قرار گرفته است.
- **شاخص‌های ترکیبی:** در این روش داده‌های آماری گوناگون با یک شاخص واحد ترکیب می‌شود. این رهیافت اغلب برای کمّی‌سازی مفاهیم چندبعدی به‌طور خلاصه یا جمع‌آوری داده‌های تولیدشده از منابع گوناگون کاربرد دارد. شماری از شاخص‌های ترکیبی پیرامون فساد و موضوعات مرتبط طی چند دهه گذشته ارائه گردیده است. درحالی‌که چنین شاخص‌هایی در اصل، می‌توانند از واحدهای اندازه‌گیری مبتنی بر شواهد

حاصل شوند، بیشتر در ارزیابی‌های تخصصی و پیمایش‌های ادراک به‌عنوان منبع اولیه داده‌هایشان مورد استفاده قرار می‌گیرند. همچنین در ارتباط با فساد، شاخص‌های ترکیبی شامل شاخص‌های نیابتی^۱ (برای مثال استقلال قضایی، آزادی مطبوعات، مسئولیت اداری و غیره) هم می‌شود که بیشتر به ارزیابی ریسک می‌پردازند تا اندازه‌گیری سطح واقعی پدیده.

در طی دو دهه گذشته چندین ارزیابی غیرمستقیم از فساد انجام شده است (ازجمله شاخص ادراک فساد **سازمان شفافیت بین‌المللی**، شاخص‌های حکمرانی **بانک جهانی**، شاخص سلامت جهانی **سازمان جهانی سلامت اداری**). نتایج برآمده از این ارزیابی‌ها، اغلب توجهات زیادی از سوی رسانه‌ها، سیاست‌گذاران و عموم مردم را به خود معطوف داشته است. این‌ها ابزارها مفیدی برای حمایت از مبارزه با فساد و گنجاندن این موضوع در دستور کار بین‌المللی بوده است.

اما ارزیابی‌های مبتنی بر روش‌های غیرمستقیم ضعف‌های عمده‌ای در رابطه با اعتبار و ارتباط آن‌ها دارد. ساختار ارزیابی‌های کارشناسان و واحدهای اندازه‌گیری شاخص‌های ترکیبی بر تعدادی از فرض‌های ذهنی مانند انتخاب متغیرها یا منابع و تعیین الگوریتم‌های مورد استفاده برای ترکیب داده‌های ناهمگون مبتنی هستند. افزون بر این، روش‌های غیرمستقیم نمی‌تواند برای تولید داده‌های تفکیک‌نشده یا اطلاعات مشروح درباره فساد که برای اهداف سیاست‌گذاری مورد نیاز است، کاربرد داشته باشد.

تمایز مهم دیگر در سنجش فساد این است که آیا روش‌ها، متکی بر شاخص‌های ادراک فساد هستند یا تجربه فساد:

1 - proxy indicators

- شاخص‌های **ادراک‌محور** مبتنی بر ادراک ذهنی سطوح فساد در بین شهروندان، نمایندگان کسب‌وکار، کارمندان و سایر ذی‌نفعان در کشور خاص از جمله گروه‌های کارشناسان منتخب می‌باشند.
 - شاخص‌های **تجربه‌محور** تجربه واقعی شخصی از فساد را می‌سنجد. ابزار اندازه‌گیری تجربه‌محور از شهروندان یا شرکت‌ها سؤال می‌کند که آیا رشوه پرداخت کرده‌اند یا تجربه اشکال دیگر فساد را دارند.
- درک احساسات عمومی درباره برخی موضوعات خاص مناسب است و لذا این نکته مهم را نباید از نظر دور داشت که افکار عمومی درباره فساد نباید به‌عنوان جایگزینی برای سطح واقعی فساد مورداستفاده قرار گیرد. به‌علاوه، دیدگاه افراد درمورد هر موضوع خاصی تحت تأثیر عوامل گوناگونی قرار دارد و نمی‌توان چنین فرض کرد که ادراک فساد الزاماً مسبوق به تجربه فساد است.
- برخی از اشکالات استفاده از روش‌های غیرمستقیم برای ارزیابی فساد را می‌توان با استفاده از روش‌های مستقیم باهدف جمع‌آوری اطلاعات مبتنی بر شواهد درباره فساد از طریق آمار و رویه‌های استاندارد برطرف کرد:
- داده‌های اداری، داده‌های رسمی درباره موارد گزارش‌شده از فساد از منابع مختلف (پلیس، دادستان‌ها، دادگاه‌ها، نهادهای مبارزه با فساد) هستند.
 - پیمایش‌های نمونه‌ای، امکان جمع‌آوری مستقیم داده‌ها درباره نمونه‌های معرّف از جمعیت خاص مانند خانوار یا شرکت‌ها را میسر می‌سازد.

داده‌های مربوط به موارد گزارش شده فساد از نوعی "عدد تاریک"^۱ بالا یعنی روشن نبودن سهم رشوه‌خواری یا کشف نشدن توسط نهادهای عدالت کیفری رنج می‌برد؛ زیرا معمولاً در قیاس با سایر جرایم، امکان گزارش فساد از سوی قربانیان یا شهود ضعیف است. یافته‌های پیمایش‌های اخیر در سطوح ملی نشان می‌دهد میزان گزارش موارد رشوه‌خواری به مقامات به‌طور میانگین ۱۲ درصد در سراسر کشورهای عضو اتحادیه اروپا و زیر ۱۰ درصد در سایر کشورهای اروپایی، آفریقایی و آسیایی می‌باشد؛ بنابراین داده‌های موارد گزارش شده باید با احتیاط تفسیر شود زیرا ممکن است اطلاعات بیشتری درباره فعالیت و واکنش سیستم‌های عدالت کیفری به فساد در مقایسه با میزان واقعی آن پدیده ارائه دهند.

در نهایت استفاده از روش‌هایی درخصوص تجربه فساد قابل‌اتکاترین رهیافت برای تولید اطلاعات مشروح درباره فساد است که برای اهداف سیاست‌گذاری (برای مثال شناسایی حوزه‌های و رویه‌های مستعد فساد یا موقعیت‌های در معرض خطر یا نظارت بر روندها در طول زمان) ضرورت دارد. سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری‌های مبتنی بر شواهد برای جلب توجه به‌سوی اشکال مختلف فساد و موانع پیش‌روی آن اهمیت حیاتی دارد. در این زمینه استفاده از پیمایش‌های نمونه‌ای براساس روش‌شناسی‌های قابل‌اطمینان و شفاف که در سطح بین‌المللی به محک آزمون گذاشته شده و ارتقا یافته است می‌تواند شاخص‌های مهمی درباره گستره و شیوع رویه‌های آلوده به فساد عرضه نماید.

مزایا و معایب استفاده از پیمایش‌های نمونه‌ای برای سنجش فساد

در دهه ۱۹۹۰ اولین پیمایش‌های نمونه‌ای فساد که رفتارهای آلوده به فساد را هدف قرار می‌داد انجام گرفت اما بعدها دامنه آن گسترش یافت و شامل سنجش تجربه رشوه‌خواری نیز شد. **پیمایش قربانیان جرایم بین‌المللی** که برنامه‌ای بین‌المللی برای سنجش تجربه بزه‌دیدگان جرایم است، شامل بخشی هم برای سنجش تجربه رشوه‌خواری در بین جمعیت مردمی می‌باشد. تحول مهم دیگر، گنجاندن "بسته‌های حکمرانی"^۱ در پیمایش‌هایی بود که شهروندان پایتخت‌های آفریقای غربی و پیمایش‌های کشورهای آند هدف آن را تشکیل می‌داد. از آن‌پس شمار پیمایش‌های ملی و بین‌المللی که این نوع از تجربه فساد را مدنظر قرار می‌دادند به شکل قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته است.

به دلیل گسترده بودن تجارب، روش‌شناسی‌های پیمایش‌های نمونه‌ای فساد به تدریج بهبود یافته است. هدف بیش از نصف پیمایش‌ها (۵۳ درصد) جمع‌آوری اطلاعات درباره فساد و یک‌چهارم نیز شامل برخی سؤالات درباره فساد بودند اما عمدتاً برای ارزیابی حکمرانی یا سلامت اداری طراحی شده بودند. در مجموع ۹۲ درصد پیمایش‌های نمونه‌ای بر سنجش تجربه فساد تمرکز دارند در حالی که تنها ۲۱ درصد، ادراک فساد را تحت پوشش قرار می‌دهند.

مزیت‌ها

احتمالاً بارزترین مزیت سنجش فساد از طریق پیمایش‌های نمونه‌ای این است که این روش بسیار کاربردی در صورت اجرای صحیح می‌تواند بر زمینه نظری قابل‌اتکا و تجارب بلندمدت در سطوح دانشگاهی و نهادی مبتنی باشد. امکان برآورد محاسباتی از شاخص‌های موردعلاقه از طریق روش‌های شفاف، همراه با سنجش صحت آن‌ها، از مزیت‌های اساسی این رهیافت است.

در پیمایش‌های فساد امکان دسترسی مستقیم به آن‌هایی که فساد را تجربه کرده‌اند فراهم است. به همین دلیل اطلاعات را می‌توان درباره متغیر موردنظر (برای مثال تجربه رشوه‌خواری) همچنین ویژگی‌های مختلف، رفتارها و پدیده‌های مرتبط با آن را جمع‌آوری کرد. به‌عنوان مثال داشتن اطلاعات مشروح از افراد مبتلابه (رشوه‌دهندگان و رشوه‌گیرندگان) و پیش‌زمینه جمعیت‌شناختی، اجتماعی و اقتصادی آن‌ها می‌تواند به روشن شدن این مسئله کمک می‌نماید که آیا ویژگی‌های خاص خانواده‌ای، فردی، تجاری یا کشوری خطر فساد را کاهش یا افزایش می‌دهد.

از این گذشته با درخواست اطلاعات درباره نوع مقام عمومی یا نهاد خصوصی ذی‌ربط (مانند مقامات گمرکی، مقامات پلیس، مقامات مالیاتی/درآمدی، مقامات دادگاهی و غیره)، درباره وضعیت یا رویه اداری/تجاری که طی آن رشوه درخواست یا پیشنهاد داده می‌شود (برای مثال تدارکات عمومی، ترخیص گمرکی، دریافت مجوز ساخت‌وساز) یا درباره دلایل درخواست آن (مثلاً تسریع فرایند، دریافت امتیاز نسبت به سایر شرکت‌کنندگان در مزایده و مناقصه‌ها)، درک جامعی از سازوکارهای رشوه‌خواری امکان‌پذیر می‌گردد. همه این جزئیات برای درک محرک‌ها و

آسیب‌پذیری‌ها در مقابل فساد و در نتیجه ارائه اطلاعات عملیاتی و مرتبط با سیاست‌گذاری از اهمیت اساسی برخوردار می‌باشد.

از دیگر مزیت‌های پیمایش‌های فساد، ظرفیت آن‌ها برای فائق آمدن بر مشکل از قلم‌افتادگی است^۱ که آمارهای اداری فساد را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد. پیمایش‌های نمونه‌ای، بی‌نام بودن پاسخ‌ها را تضمین می‌کند که خود، باعث می‌شود پاسخ‌دهندگان تمایل بیشتری به افشای تجارب خود داشته باشند. در صورت اجرای صحیح، پیمایش‌های فساد می‌تواند حتی برآوردهایی را در مورد "عدد تاریک" رشوه‌خواری ارائه نمایند.

پیمایش‌های نمونه‌ای، افزون بر فائق آمدن بر مشکلات مربوط به کم‌گزارش‌دهی^۲، امکان مقایسه داده‌ها را فراهم می‌آورد که برای نظارت بر روندها و ارزیابی اقدامات مبارزه با فساد اهمیت کلیدی دارد. آن‌ها همچنین قادرند جمعیت‌های گوناگون (از جمله افراد، شرکت‌ها و کارکنان دولتی) را تحت پوشش قرار دهند که اهمیت فوق‌العاده‌ای در درک تفاوت‌های انواع فساد و خطرات آن در بین بازیگران گوناگون دارد. جمع‌آوری داده‌ها در سطح فردی برای غلبه بر "مغلطه بوم‌شناختی"^۳ کمک می‌کند؛ این نوع مغلطه، زمانی اتفاق می‌افتد که رفتارهای فردی منحصرأ از طریق داده‌های جمع‌آوری‌شده در سطح انباشتی تبیین شود. به عبارت دیگر، مرتبط دانستن صفات گروهی با تک‌تک افراد آن گروه به صورت مجزا، مغلطه بوم‌شناختی نامیده می‌شود که ممکن است به شکل‌گیری نتایج غلط منجر گردد. به علاوه، انتشار داده‌های خرد مطابق

1 - undercount

2 - under-reporting

3 - ecological fallacy

با قانون حمایت از حریم خصوصی می‌تواند سبب پژوهش‌های بیشتری درباره الگوها و روندهای فساد گردد.

معایب

رایج‌ترین انتقاد به پیمایش‌های فساد به **سوگیری مطلوبیت اجتماعی**^۱ یا عدم تمایل به پذیرش رفتار نامطلوب اجتماعی مربوط می‌شود. از آنجا که به لحاظ اجتماعی، فساد به عنوان یک موضوع نامطلوب تلقی می‌گردد، ترس یا شرم از اذعان به تجربه آن باعث می‌شود تا پاسخ‌دهندگان به کم گزارش‌دهی رشوه‌خواری تمایل پیدا کنند. این سوگیری در میان جمعیت‌ها متغیر است (مثلاً شرکت‌ها ممکن است حساسیت بیشتری به آسیب دیدن اعتبارشان در قیاس با خانوارها داشته باشند) همچنین بسته به اینکه پاسخ‌دهندگان از فساد منتفع باشند یا نه دیدگاه‌های آن‌ها درخصوص قابل توجیه بودن یا زیان‌بار بودن عملشان باید مدنظر قرار گیرد. وقتی میزان رشوه‌خواری بسیار زیاد باشد، عدم افشای آن می‌تواند مشکل باشد؛ به همین دلیل از پیمایش‌ها انتظار نمی‌رود که نتایج صحیحی برای موارد فساد شامل مبالغ/دارایی‌ها بسیار زیاد ارائه دهند. با این حال، تجارب حاصل از خانوارها و شرکت‌ها نشان‌دهنده این است که پیمایش‌های به‌خوبی طراحی شده، اطلاعاتی درباره موارد رشوه‌خواری از جمله مقادیر فراوان جمع‌آوری می‌کنند. این موضوع را می‌توان تا حدودی با انتخاب فنون مصاحبه موردتوجه قرار داد

۱- در پژوهش‌های علوم اجتماعی، سوگیری مطلوبیت اجتماعی نوعی سوگیری در پاسخ دادن است که طی آن پاسخ‌دهندگان یک پیمایش تمایل دارند به پرسش‌ها به‌گونه‌ای پاسخ دهند که مورد پسند دیگران واقع شود. این امر می‌تواند به شکل گزارش بیش‌ازحد رفتارهای خوب یا گزارش کمتر رفتارهای بد یا نامطلوب، خود را نشان دهد. م

که محرمانه بودن پاسخ‌ها را به حداکثر می‌رساند. با این همه، پژوهش‌ها نشان می‌دهد که سوگیری مطلوبیت اجتماعی را به‌سختی می‌توان تحت کنترل درآورد.

سایر محدودیت‌های احتمالی پیمایش‌های فساد به سوگیری در گزارش‌دهی مربوط می‌شود. به‌مانند همه پیمایش‌ها که در آن اطلاعات مستقیماً از دارندگان آن‌ها استخراج می‌شود، دو موضوع اصلی می‌تواند دقت جواب‌های پاسخ‌دهندگان را تحت تأثیر قرار دهد: ۱- سؤال را اشتباه متوجه شوند. ۲- نتوانند جواب صحیح را به خاطر آورند. موضوع اول به‌شدت با این واقعیت مرتبط می‌باشد که جرم و فساد، برساخته‌های اجتماعی هستند و ادراک و تفسیر از آن‌ها نزد شهروندان متفاوت است به‌ویژه در مورد نوع جرم که ادراک ممکن است عمدتاً وابسته به علایق فرهنگی^۱ باشند. باوجود این، می‌توان این دغدغه‌ها را از طریق طراحی پرسشنامه دقیق از جمله بخش‌های تخصصی برای "مقابله با سوگیری فرهنگی" و جمله‌بندی صحیح سؤالات به کنترل درآورد. موضوع دوم مربوط به عدم یادآوری یا یادآوری اشتباه حوادث است. معمولاً عدم یادآوری به ضعف حافظه پاسخ‌دهندگان مرتبط می‌شود درحالی‌که یادآوری اشتباه عمدتاً براساس "اثر تلسکوپی"^۲ تفسیر می‌شود.

با توجه به هزینه انجام پیمایش‌های نمونه، پایداری این رویکرد نیز عنصر بسیار مهمی است. مانند هر پیمایش نمونه‌ای دیگر، هزینه به عوامل مختلفی (اندازه نمونه، دامنه پیمایش، روش جمع‌آوری داده‌ها و غیره) بستگی دارد و معمولاً در این میان یک رابطه

1 - culture-bound

2 - telescoping effect

در روان‌شناسی شناختی، اثر تلسکوپی یا سوگیری تلسکوپی به جابجایی زمانی یک رویداد اشاره دارد که در آن وقایع اخیر را دورتر از آنچه هستند و وقایع دور را نزدیک‌تر از آنچه هستند احساس می‌شوند. م

مستقیم بین هزینه پیمایش و کیفیت کلی وجود دارد. استفاده از واحدهای اندازه گیری کوچک درباره فساد در پیمایش های نمونه ای موجود در سطح ملی، به جای توسعه پیمایش های تخصصی می تواند راهبرد معتبری برای مقابله با این مشکل باشد.

هنگام استفاده از پیمایش های نمونه ای، آگاهی از مزیت ها و معایب اندازه گیری فساد با این رهیافت مهم است. لذا با طراحی روش شناسی دقیق، می توان بر بسیاری از چالش ها (مانند اثر عدم افشا، هزینه های اقتصادی بالا و پایداری) غلبه کرد؛ در طراحی نمونه، طراحی پرسشنامه، تنظیم سؤالات و انتخاب مدل پیمایش از اهمیت فراوانی برخوردار است. با این وصف، ذکر این نکته اهمیت دارد که پیمایش های فساد نمی تواند تنها رهیافت روش شناختی برای پاسخگویی به نیازهای اطلاعات پیرامون فساد باشد. لذا سایر ابزارهای روش شناختی و واحدهای اندازه گیری برای تولید اطلاعات کمی درمورد پدیده هایی مانند فساد مورد نیاز است. اینک پژوهش های روش شناختی درباره این موضوعات در حال انجام است و امید می رود که ارائه واحدهای اندازه گیری مبتنی بر تجربه درباره چنین اشکال فساد در آینده نزدیک امکان پذیر گردد.

چگونه پیمایش فساد را انجام دهیم

۱. جمع‌آوری دلایل و شواهد کافی برای اندازه‌گیری فساد در سطح کشور

فساد برخلاف سایر جرایم، مستقیماً به وظایف و اختیارات واگذار شده به مقامات عمومی ارتباط پیدا می‌کند. گذشته از چالش‌های روش‌شناختی اندازه‌گیری پدیده‌ای به پیچیدگی فساد، هنگامی که نهادهای ملی به چنین عملی دست می‌زنند ممکن است تعارض منافع به وجود آید. از این رو مهم است که به هنگام انجام پیمایش‌های فساد به نقاط قوت و ضعف آن‌ها پی ببریم. جمع‌آوری داده‌های معتبر، جامع و قیاس‌پذیر در مورد فساد در سطح ملی برای نظارت بر روندهای فساد و فهم الگوها و محرک‌های آن، مسئله‌ای بنیادین می‌باشد. گذشته از سایر ارزیابی و مرورها همانند آن‌هایی که ذیل سازوکارهای مرور کنوانسیون مبارزه با فساد سازمان ملل انجام می‌گیرد، پیمایش‌های فساد می‌تواند شاخص‌های مفیدی بر مبنای تجربه عموم مردم در خصوص کارآمدی تدابیر و سیاست‌های داخلی مبارزه با فساد عرضه نماید. سنجش فساد در سطح ملی به چهار دلیل عمده زیر مهم است:

- **دولت و شفافیت:** لازم است دولت‌های ملی گستره و روندهای پدیده‌های خاص را دنبال کرده و این اطلاعات را به منظور آگاه‌سازی مردم و سایر ذی‌نفعان در دسترس همگان قرار دهند. این امر مستلزم تولید داده‌هایی مطابق با الزامات نظارت بین‌المللی می‌باشد. در این خصوص می‌توان از استقرار چارچوب‌های نظارتی برای نظارت بر پیشرفت تحقق اهداف توسعه پایدار نام برد.

- **برنامه‌ریزی و ارزیابی:** شامل شناسایی مجموعه‌ای از رویه‌ها برای دستیابی به اهداف آینده می‌شود. برنامه‌ریزی مربوط به امکان نقشه‌کشی و طرح‌ریزی سیاست‌های عمومی خاص علیه فساد از طریق تحلیل داده‌های کاربردی انجام می‌گیرد که از سطح ملی جمع‌آوری شده‌اند. همچنین اطلاعات جمع‌آوری شده از راه پیمایش‌های فساد مبتنی بر تجربه می‌تواند شاخص‌های تکمیلی سودمندی را برای ارزیابی کارایی تدابیر و سیاست‌های مبارزی با فساد فراهم سازد.
- **پژوهش و تحلیل سیاست‌گذارانه:** پیمایش‌ها می‌توانند داده‌های جامع و باکیفیتی را تولید کنند که برای فهم عوامل تعیین‌کننده اجتماعی، اقتصادی و سیاسی فساد قابلیت استفاده دارد. آن‌ها تا حدودی می‌توانند به تحلیل اثر تغییرات در تدابیر و سیاست‌های مبارزه با فساد نیز کمک کنند. پیمایش‌های فساد از توسعه مجموعه‌ای از ادبیات علمی درباره فساد چه در سطح داخلی و چه بین‌المللی حمایت می‌کند که به‌نوبه خود اتخاذ راهبردهای دقیق باهدف کاهش فساد را تسهیل می‌نمایند.
- **آگاهی بخشی:** اطلاع‌رسانی فعال به نهادهای عمومی و شهروندان درباره دامنه واقعی فساد و اشکال مختلف آن از اهمیت اساسی برخوردار است. این امر برای نشان دادن حوزه‌های آسیب‌پذیر و برجسته‌سازی همه پیشرفت‌های صورت گرفته و نیز وارد کردن شواهد علمی به بحث‌های یکی از موضوعات بسیار حساس، اهمیت دارد.

به‌طور کلی، توسعه ابزارهای اندازه‌گیری قابل اعتماد در مورد فساد می‌تواند برای رفاه اجتماعی و کارکرد اقتصادی سودمند باشد. برای مثال، داشتن تصویری روشن و جامع از سطح فساد موجود در رویه‌های دولتی به بهبود ارزیابی هزینه آن برای کسب و کار کمک می‌کند. تحلیل قابل‌انکا درباره روندهای فساد و نحوه مقابله اقدامات مبارزه با فساد با این مشکل منجر به افزایش سرمایه‌گذاری بین‌المللی می‌گردد. همچنین ممکن است سطوح فزاینده شفافیت و اطلاع‌رسانی درباره شیوه فساد به ارتقای اعتماد به نهادها و بهبود مشکل‌سازترین نهادها و رویه‌ها مساعدت نماید. در آن صورت است که می‌توان مداخلات متمرکز را متناسب با نیازهای خاص هر بخش از مدیریت عمومی به‌صورت حساب‌شده طراحی و اجرا کرد.

استفاده از روش‌شناسی‌های معتبر و شفاف که به محک آزمون گذاشته شده و در سطح بین‌المللی ارتقاء یافته است به تولید نتایج ارزشمند و فائق آمدن بر مسئله قابلیت اعتبار/روایی^۱ کمک می‌نماید. دخالت مقامات آمار ملی در طراحی پیمایش و مرحله جمع‌آوری داده منعکس‌کننده یک عنصر تکمیلی برای تضمین کیفیت داده‌ها می‌باشد. تصمیم مهم در برنامه‌ریزی پیمایش‌های فساد، متناوب بودن آن‌هاست. درحالی‌که خوداتکایی پیمایش فساد دیدگاه‌های مهمی درباره گستره، ماهیت و الگوهای فساد در نقطه زمانی خاص ارائه می‌دهد، ارزش پیمایش‌ها با انجام مکرر پیمایش‌های قابل قیاس که امکان سنجش روندهای فساد در طول زمان را فراهم می‌کند، تقویت خواهد شد. با اینکه تصمیم درباره فواصل بین امواج^۲ پیمایش متوالی بستگی به نیازهای اطلاعاتی برای

1-reliability

2-waves

داده‌های به‌روزشده و منابع در دسترس برای انجام پیمایش تکراری دارد، توصیه می‌شود که پیمایش‌ها در فواصل دوره‌ای انجام گیرد تا قادر به نظارت بر روندهای فساد در طول زمان، ارزیابی تدابیر مبارزه با فساد و اقدام اصلاحی فوری شود. با توجه به ماهیت درحال تحول و مدام درحال تغییر فساد، توصیه بر این است که پیمایش‌های فساد حداقل هر "سه" سال یک‌بار به‌منظور برآوردن الزامات نظارت بر روندهای فساد در چارچوب اهداف توسعه پایدار صورت گیرد.

۲. حصول اطمینان از مالکیت ملی و کیفیت پیمایش‌ها

تجارب ملی می‌تواند برحسب نهادهایی که مبادرت به انجام یا ارتقای پیمایش‌های فساد می‌کنند، بسیار متفاوت باشد. افزون بر اقدامات انجام‌شده از سوی نهادهایی مانند اداره ملی آمار، کمیسیون‌های مبارزه با فساد و وزارتخانه‌های ملی، پیمایش‌هایی توسط دانشگاه‌ها، مراکز پژوهشی، سازمان‌های غیرانتفاعی و نهادهای بخش خصوصی مانند مراکز پژوهشی و نهادهای مشاوره‌ای انجام می‌گیرد.

درحالی که ممکن است همه نهادهای یادشده از تخصص و منابع لازم برای انجام پیمایش‌های فساد باکیفیت بالا برخوردار باشند، تنها مسئولان ملی هستند که در جایگاه تهیه آمارهای رسمی برای کشورشان قرار دارند. نقش نهادهای ملی آمار به‌ویژه برای ارائه داده‌هایی به‌منظور نظارت بر اهداف توسعه پایدار، مرکزیت دارد و مشابه آنچه در سایر حوزه‌های سیاست‌گذاری اتفاق می‌افتد، ادارات ملی آمار نقش عمده در پیمایش‌های فساد به‌دلیل نقش نهادی و نیز تخصصشان ایفا می‌کنند. **اصول بنیادین آمارهای رسمی** که اغلب الهام‌بخش تصویب قوانین ملی درباره آمار بوده است،

شماری از اقدامات را تصریح کرده که استقلال حرفه‌ای، بی‌طرفی، محرمانگی، شفافیت و کیفیت برون داده‌های آماری ادارات ملی آمار را تضمین می‌کند. گذشته از این، نوع ساختار و مجموعه مهارت‌های ادارات آمار ملی می‌تواند پایداری لازم برای انجام پیمایش‌های فساد در فواصل زمانی منظم را تأمین کند که نظارت بر پیشرفت تحقق یکی از اهداف توسعه پایدار را فراهم می‌کند. با این حال، احتمال دارد در هنگام اجرای پیمایش فساد توسط ادارات ملی آمار مخاطراتی وجود داشته باشد که باید از قبل برای کاهش احتمالی تأثیر آن‌ها مدنظر قرار گیرد. درحالی که ادارات آمار ملی معمولاً از موقعیتی بهره می‌برند که استقلال حرفه‌ای آن‌ها را بسته به چارچوب نظارت ملی با درجه گوناگونی از خودگردانی تضمین می‌کند اما هنوز جزئی از دولت هستند که می‌تواند تأثیر واقعی یا ادراکی بر پیمایش‌ها و برون داده‌های^۱ آماری داشته باشد. گرچه این خطر درمورد همه فعالیت‌ها و برون داده‌های ادارات ملی آمار کاربرد دارد، اما در پیمایش فساد که بر روی فعالیت غیرقانونی مقامات عمومی تمرکز دارد، برجسته‌تر است. از این رهگذر، حتی در پیمایش‌های به‌خوبی طراحی شده که براساس **اصول بنیادین آمارهای رسمی** اجرا می‌شوند، پاسخ‌دهندگان شاید تجربه‌شان را به شکل سوگیرانه افشاء کنند چراکه احساس می‌کنند به جای یک عمل آماری صرف، کار غیرقانونی را به یک نهاد دولتی گزارش می‌کنند. افزون بر این، امکان دارد اعتبار نتایج پیمایش به این دلیل که کاربران داده‌ها احساس می‌کنند یک نهاد دولتی به هنگام ارائه

داده‌ها پیرامون سلامت اداری کارمندان دولتی دارای تعارض منافع می‌باشد، کمرنگ شود.

انواع دیگر نهادهای ملی و مراکز پژوهشی درگیر در انجام پیمایش‌ها ممکن است از نقاط ضعف مشابه رنج برند اما ادارات ملی آمار یا سایر نهادهایی که بخشی از چارچوب آمار ملی محسوب می‌شوند باید همه تدابیر ممکن را برای اطمینان از کیفیت پیمایش، شفافیت فعالیت‌ها و درستی نتایج خود به کار برند. به‌عنوان مثال روش مطلوبی که در شماری از موارد دنبال می‌شود تأسیس یک کمیته ملی مشورتی/فنی برای نظارت بر تدوین و اجرای پیمایش فساد است. این سازوکار ملی می‌تواند مشارکت ذی‌نفعان ملی عمده (برای مثال وزارتخانه‌های صف^۱، نهادهای مبارزه با فساد، قوه قضائیه، دانشگاهیان، کارشناسان، سازمان غیردولتی و غیره) را تأمین نماید و کیفیت و شفافیت فعالیت‌های مربوط به پیمایش را افزایش دهد. در صورت امکان، مشارکت با سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی الگوی خوبی برای دریافت کمک فنی، تقویت شفافیت فرایند ارتقای انطباق با روش‌های بین‌المللی و ارتقای درستی و کیفیت داده‌هاست.

۳. برنامه‌ریزی برای بودجه پیمایش فساد

پیمایش، کار پیچیده‌ای است که در آن اقدامات گوناگونی به مرحله اجرا گذاشته می‌شود و بازیگران متعددی در آن دخیل هستند. لازم است بودجه، تهیه و تدوین پیمایش همه فعالیت‌های مرتبط را تحت پوشش قرار دهد. برخی گزینه‌های راهبردی، وزن ویژه‌ای در تعیین هزینه کلی دارد:

- **اهداف و دامنه پیمایش:** پیمایش‌هایی که هدف آن‌ها بررسی پویایی‌های بسیار خاص فساد است نیاز به پرسشنامه‌های جامع و نمونه‌هایی با اندازه بزرگ دارد.
- **طول پرسشنامه:** این مسئله مقدار زمان لازم برای طراحی پرسشنامه، آموزش مصاحبه‌کنندگان و مدت مصاحبه‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. گذشته از این، پرسشنامه‌های طولانی منجر به تحلیل داده‌های پیچیده‌تر می‌شود.
- **دقت مورد انتظار^۱ برای ارزیابی‌ها:** با توجه به سطح مطلوب نتایج و معرف بودن پیمایش (به‌عنوان مثال، سطح ملی، ایالتی، استانی، شهرداری)، اندازه نمونه و نیز شمار مصاحبه‌ها تغییر خواهد کرد.
- **طراحی نمونه، اندازه نمونه و چارچوب نمونه‌گیری:** هرچه اندازه نمونه بزرگ‌تر باشد به همان میزان تعداد مصاحبه‌هایی که انجام گیرد و مورد تأیید و تحلیل قرار می‌گیرد باید بیشتر شود. هنگامی که چارچوب نمونه‌گیری عمومی، اطلاعات ضروری برای انتخاب نمونه را شامل نشود ممکن است نیازمند به‌دست آوردن فهرست‌هایی از شرکت‌های خصوصی لازم باشد.
- **روش جمع‌آوری داده‌ها:** روش جمع‌آوری داده‌ها هزینه پیمایش نمونه‌ای را شدیداً تحت تأثیر قرار می‌دهد. روش مصاحبه‌های چهره به چهره پرهزینه‌ترین روش است. اگر به‌جای مصاحبه با کاغذ و قلم^۲ از مصاحبه با

1 – Desired precision

2 – paper and pencil interviewing

استفاده از رایانه استفاده شود هزینه‌ها بالاتر هم خواهد رفت. مصاحبه تلفنی هزینه‌های کمتری دارد زیرا هزینه‌های رفت و آمد در کار نیست. **مصاحبه‌های خود اجرا شونده**^۱ ارزان‌ترین روش جمع‌آوری داده‌هاست. در میان آن‌ها، مصاحبه شبکه‌ای صرفه‌جویی‌های بیشتری نسبت به پیمایش‌های پستی دارد. در این حال، به‌غیر از فرایند جمع‌آوری داده‌های اصلی و کار میدانی، هزینه ارائه و معرفی پیمایش از طریق نامه، ایمیل و تلفن هم باید در نظر گرفته شود.

از آنجایی که عوامل یادشده با توجه به زیرساخت‌های موجود در هر کشور (برون‌سپاری معمولاً نسبت به استفاده از زیرساخت‌های داخلی گران‌تر است) متفاوت است، لذا تعیین میانگین هر یک از آن‌ها دشوار می‌شود؛ باین حال مجموعه دقیقی از موارد که باید در نظر گرفته شود به شرح زیر است:

۱ - مدیریت پروژه

- مدیریت پیمایش
- نشست با ذی‌نفعان مرتبط
- بک آفیس^۲ (نیروهای پشت صحنه)

۲ - برنامه‌ریزی پیمایش

- تحلیل وضعیت و بحث و گفتگو با ذی‌نفعان مرتبط

1 - Self-administered interviewing

3- Back-office

- آماده‌سازی طرح کاری دقیق

- تبلیغ/دفاع

۳ - طراحی و نمونه‌گیری پیمایش

- تدوین طرح نمونه‌گیری

- تولید نمونه برای پیمایش آزمایشی و آزمون شناختی^۱

۴ - پرسشنامه پیمایش

- راه‌اندازی و برنامه‌ریزی پایگاه داده‌های پرسشنامه

- طراحی پرسشنامه براساس روش جمع‌آوری اطلاعات (برای مثال

مصاحبه با بازار دیجیتال، مصاحبه تلفنی، مصاحبه از طریق پرسشنامه

برخط و غیره)

- کنترل کیفیت پرسشنامه

- به‌روز کردن پرسشنامه بر مبنای مصاحبه‌های شناختی

- ترجمه پرسشنامه به همه زبان‌های محلی در صورت نیاز

۵ - پردازش و راستی آزمایی داده‌ها

- برنامه‌ریزی و راستی آزمایی پرسشنامه

- ویرایش داده‌ها

- اعتبار سنجی و وزن دهی به داده‌ها

- ایجاد پایگاه داده‌ها

۱- آزمون‌های شناختی، ارزیابی‌کننده ظرفیت‌های شناختی انسان‌ها و حیوانات هستند. آزمون‌هایی که بر روی انسان‌ها انجام می‌شود شامل انواع آزمون‌های ضریب هوشی است. م

۶ - پیاده‌سازی پیمایش

- آزمون شناختی و پیمایش آزمایشی
- استخدام و آموزش مصاحبه‌گران
- کار میدانی
- تضمین کیفیت کار میدانی

۷ - ارزیابی

- ارزیابی
- گزارش ارزیابی درباره فرایندها، بروندها و نتایج پیمایش

۴. نکات منفی و مثبت پیمایش‌های اختصاصی و بسته‌های^۱ یکپارچه

انتخاب مهمی که در مرحله برنامه‌ریزی وجود دارد این است که آیا باید یک پیمایش اختصاصی درباره فساد انجام گیرد یا بسته‌ای (مجموعه‌ای از سؤالات مربوط به فساد) تدوین گردد که باید در پیمایش گسترده‌تر خانوار و کسب‌وکار یکپارچه شود. پیمایش‌های بزه‌دیدگی، پیمایش‌های محیط کسب‌وکار و عملکرد، پیمایش‌هایی که درباره کیفیت و سلامت مدیریت عمومی انجام می‌شود نمونه‌هایی از پیمایش‌هایی هستند که می‌توانند حاوی بسته فساد باشند. این دو رویکرد دارای مزایا و معایب می‌باشند و به‌طور کلی موازنه‌ای بین دقت و جامع بودن داده‌ها از یک طرف و پایداری و هزینه‌ها از طرف دیگر وجود دارد.

الف. پیمایش‌های اختصاصی

پیمایش‌های اختصاصی فساد کاملاً به فساد و موضوعات مرتبط (ادراک و پذیرش رفتارهای آلوده به فساد و آگاهی و کارایی نهادهای مبارزه با فساد) می‌پردازد.

مزایا:

- جامع بودن به دلیل امکان درج سؤالات دقیق هم درباره تجربه فساد و هم ادراک فساد و همچنین درباره ویژگی‌های آخرین و جدیدترین رخدادهای فساد
- دقت نتایج به دلیل امکان اختصاص منابع بیشتر به غربالگری برای تماس با مقامات عمومی و اتفاقات فساد، برخلاف پیمایش‌هایی که به طور خاص روی این موضوع متمرکز نمی‌شوند.
- امکان تمرکز پاسخ‌دهندگان بر روی یک موضوع اصلی و به تدریج رسیدن به سؤالات اساسی درباره تجربه فساد؛ این رویکرد احتمال ضعف حافظه را کاهش می‌دهد.
- امکان پرداختن به دیگر موضوعات مرتبط مانند ویژگی‌های خدمات و رویه‌ها، پذیرش رفتارهای آلوده به فساد و غیره.
- فرصت‌سازی برای تدوین یک طرح روش‌شناسی ویژه برای پیمایش.

معایب:

- اقدام به پیمایش نمونه‌ای با کیفیت بالا، هزینه‌بر است.
- ممکن است پایداری پیمایش تحت تأثیر هزینه بالای پیمایش اختصاصی قرار گیرد.
- قرار گرفتن بار مسئولیت بر دوش پاسخ‌دهندگان

ب. بسته‌های یکپارچه

یک بسته یکپارچه شامل مجموعه از سؤالات اصلی درباره تجربه فساد و نوع مقامات عمومی درگیر در آن را شامل می‌شود. معمولاً بسته‌های یکپارچه فساد در پیمایش‌هایی مورد استفاده قرار می‌گیرند که بر روی سایر موضوعات مرتبط مانند جرم به معنای عام، حکمرانی، ابعادی از زندگی روزمره، سلامت نهادهای عمومی، محیط‌های کسب و کار تمرکز دارند.

مزایا:

- صرفه‌جویی در وقت و هزینه طراحی پیمایش و جمع‌آوری داده‌ها زیرا بخش زیادی از آن صرف هزینه پیمایش اصلی (برای مثال طراحی نمونه‌گیری و هزینه کاری میدانی) می‌شود.
- کاهش مسئولیت پاسخ‌دهندگان از رهگذر محدودسازی تعداد سؤالاتی که باید پاسخ داده شود.
- امکان برقراری ارتباط بین داده‌ها درباره موضوعات به‌هم‌پیوسته که توسط پیمایش اصلی جمع‌آوری شده است (مانند کیفیت زندگی، کیفیت خدمات عمومی و غیره)
- وقتی پیمایش اصلی به لحاظ مالی ساماندهی خوبی داشته باشد پایداری جمع‌آوری داده‌های فساد به‌صورت دوره‌ای تضمین خواهد شد.

معایب:

- محدود بودن مجموعه سؤالات درباره فساد و پیگیرهای مرتبط درباره آخرین و جدی‌ترین رخدادهای فساد به‌دلیل پوشش دادن سایر موضوعات

- تأثیر احتمالی بر دقت داده‌ها، زیرا تغییر موضوعات پیمایش می‌تواند بر نگرش و توجه پاسخ‌دهندگان تأثیر گذارد. افزون بر این، اضافه شدن "تأثیرات زمینه" یعنی پرداخت به یک موضوع در درون موضوعات متعدد پیمایش، پاسخ‌ها به موضوعات دیگر را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد.
- نیاز به انطباق با طرح روش‌شناسی پیمایش اصلی. برای مثال این مسئله می‌تواند مانع استفاده از روش پیمایشی خاص یا طراحی نمونه‌ای گردد که با اهداف پیمایش فساد تناسب بهتری دارد.
- فقدان آموزش اختصاصی برای مصاحبه‌گران درباره چگونگی پرداختن به موضوعات حساس مانند فساد.

ج. انتخاب بین یک پیمایش‌های اختصاصی و یک بسته یکپارچه

بنا به دلایلی که عنوان گردید انتخاب بین پیمایش‌های اختصاصی و بسته یکپارچه باید با دقت انجام گیرد. تحلیل معایب و مزایای پیمایش‌های اختصاصی و بسته یکپارچه نشان می‌دهد که:

- توازنی بین کیفیت/جامعیت و پایداری مرتبط با هر گزینه وجود دارد. پیمایش‌های اختصاصی مبتنی بر طراحی مستقل است و کاوش در زمینه پیچیدگی‌های و بویایی‌های رفتار آلوده به فساد را تسهیل می‌کند اما به منابع زیادی نیاز دارد. کشورهایی که پیمایش‌های موفق دربارۀ کیفیت و سلامتی خدمات عمومی و سایر موضوعاتی که غیرمستقیم به فساد ربط دارد انجام

داده‌اند می‌تواند از این فرصت برای تکمیل آن‌ها از طریق بسته فساد بهره

گیرند تا از افزایش تعداد پیمایش‌ها و هزینه‌های اجتناب ورزند.

- در مقایسه‌سازی و یکپارچه‌سازی داده‌ها از طریق پیمایش‌های اختصاصی و بسته‌ها باید با دقت عمل شود.

- برای اطمینان از کیفیت روش‌شناختی، بسته‌ها باید مجموعه حداقلی از سؤالات را شامل شوند و از معیارهای اجرای پیمایش (چارچوب محرمانه، آموزش مصاحبه‌کنندگان و غیره) تبعیت کنند. به‌ویژه، بسته‌ها موضوعات کلیدی را مدنظر قرار می‌دهند که باید به ترتیب در پیمایش‌های خانوار و پیمایش‌های کسب‌وکار ادغام گردد.

۵. تعیین اهداف ذهنی و عینی^۱

واضح است که تعیین اهداف اولین و مهم‌ترین گام در روند تدوین پیمایش است. گزینه‌های اصلی روش‌شناختی به‌عنوان مثال طراحی و انتخاب نمونه؛ طراحی و محتوای پرسشنامه؛ روش جمع‌آوری داده‌ها به‌شدت به اهداف بلندمدت پیمایش وابسته است.

معمولاً **اهداف بلندمدت** پیمایش نیازهای کاربران و ذی‌نفعان را در ارتباط با موضوعات خاص منعکس می‌سازد و ستون فقرات تدوین پیمایش را فراهم می‌کند. بنابراین انتخاب اهداف پیمایش به طرز اجتناب‌ناپذیری تحت تأثیر سازمان یا نهاد مسئول انجام پیمایش قرار می‌گیرد. ممکن است یک مرکز پژوهش دانشگاهی نظریه خاصی درباره فساد را به‌بوته آزمون گذارد یا نهاد مشورتی خصوصی نیاز به برآورد خطر فساد

برای مشتریان خود درمورد کسب‌وکار در کشور خاصی داشته باشد و یا اینکه نهاد دولتی به‌منظور تدوین سیاست‌های پیشگیرانه یا سرکوبگرانه نیاز به اطلاعات پیش‌زمینه درمورد سطح فساد در خدمات عمومی خاص داشته باشد. درمورد ادارات ملی آمار معمولاً هدف اصلی پیمایش، تهیه داده‌های کلی پیرامون شیوع و ویژگی‌های اصلی پدیده فساد می‌باشد. انتخاب اهداف ذهنی پیمایش، انتخاب جمعیت هدف مثلاً افراد یا شرکت‌ها و رهیافت روش‌شناسی را تعیین می‌کند. به‌ویژه ادارات ملی آمار به‌هنگام برنامه‌ریزی پیمایش فساد باید سایر کاربران و ذی‌نفعان را مدنظر داشته باشند. اهداف کوتاه‌مدت، اهداف ذهنی پیمایش را به مفاهیم خاص‌تر و ملموس تبدیل می‌کند. پیمایش‌های انجام‌شده برای حمایت از اجرایی شدن اهداف توسعه پایدار در سطح کشوری باید اهداف بلندمدت و کوتاه‌مدت زیر را در نظر گیرد:

- **اهداف ذهنی** - تولید داده برای ارزیابی شیوع فساد، آسیب‌پذیرترین بخش‌ها و گروه‌های جمعیتی و واکنش دولتی به فساد
- **اهداف عینی** - درک شیوع رشوه‌خواری در **جمعیت کلی**^۱ منتخب
- بررسی شیوع رشوه‌خواری در گروه‌های جمعیتی (براساس واحد جغرافیایی، سن، جنسیت، درآمد و غیره) یا براساس ویژگی‌های نهادهای تجاری (بخش اقتصادی، بزرگی و غیره)
- کندوکاو درباره شیوه عمل و سازوکارهای رشوه‌خواری
- برآورد هزینه رشوه‌خواری برای افراد یا شرکت‌ها
- ارزیابی احتمال گزارش وقوع فساد به نهادهای مرتبط
- شناسایی موانع گزارش وقوع فساد به نهادهای مرتبط

با توجه به اینکه ذیل چتر دستور کار توسعه پایدار ۲۰۳۰ از کشورها درخواست شده تعدادی شاخص درباره موضوعات گوناگون تهیه نمایند، این شاخص‌ها ممکن است گاهی درهم‌تنیده باشند (مثلاً فساد و رضایت شهروندان از خدمات عمومی). در صورت وجود چنین موردی، جستجوی امکان ترکیب شاخص‌های گوناگون اهداف توسعه پایدار درباره موضوعات مشابه در درون پیمایش توصیه می‌گردد. افزون بر هدف ذهنی و اهداف عینی مرتبط، کشورها می‌توانند تصمیم بگیرند که آیا اهداف دیگری به‌منظور تأمین نیازمندی‌های خاص ملی را مورد توجه قرار دهند یا نه. برای مثال یک پیمایش نمونه‌ای ملی در کنار توجه به رشوه‌خواری در بخش عمومی می‌تواند شامل سؤالاتی برای تحقیق درباره تجربه رشوه‌خواری در درون بخش خصوصی باشد.

۶. انتخاب شیوه پیمایشی مناسب

الف. روش‌ها و اشکال^۱ جمع‌آوری داده‌ها

شیوه پیمایش مشخص می‌کند که کدام یک از تکنیک‌های زیر برای مصاحبه با جمعیت هدف پیمایش مورد استفاده قرار گیرد:

- مصاحبه چهره به چهره
- مصاحبه تلفنی
- مصاحبه خود اجرا شونده

دو تکنیک اول به تعامل مستقیم بین مصاحبه‌گران و پاسخ‌دهندگان در طی کل پیمایش اشاره دارد درحالی‌که نوع سوم به پاسخ‌دهندگان امکان می‌دهد که پرسش‌ها را مستقیماً بدون تعامل مستقیم با مصاحبه‌گر پاسخ گویند.

ظهور فناوری‌های اطلاعات با ابداع **مصاحبه با کمک رایانه** طیف شیوه‌های مصاحبه را افزایش داده است. هنگام استفاده از این شیوه، ضرورتی برای وارد کردن داده‌های پیمایش به‌عنوان فرایند مجزا وجود ندارد. روش‌های گوناگونی برای جمع‌آوری اطلاعات برای هر شیوه پیمایش می‌توان شناسایی نمود:

- روش‌های مصاحبه چهره به چهره
 - مصاحبه شخصی با کمک رایانه: مصاحبه شخصاً انجام می‌شود و خود مصاحبه‌گر پاسخ‌ها را به‌جای استفاده از قلم و کاغذ در رایانه ثبت می‌کند.
 - مصاحبه با استفاده از قلم و کاغذ: مصاحبه به‌صورت چهره به چهره اتفاق می‌افتد و مصاحبه‌گر پاسخ‌ها را در پرسشنامه کاغذی ثبت می‌کند.
- روش‌های مصاحبه تلفنی
 - مصاحبه تلفنی با کمک رایانه: مصاحبه توسط مصاحبه‌گر از طریق تلفن انجام می‌شود و ایشان مستقیماً پاسخ‌ها را وارد رایانه می‌کند.
- روش‌های مصاحبه خود اجرا شونده:
 - مصاحبه شبکه‌ای با کمک رایانه^۱: پاسخ‌دهندگان با استفاده از نام کاربری و گذرواژه پرسشنامه را به‌صورت برخط تکمیل می‌کنند.

در دنیای واقعی، ایجاد تمایز میان انواع اشکال پیمایش می تواند مبهم باشد. به عنوان مثال مصاحبه می تواند به صورت حضوری انجام شود در حالی که پاسخ دهنده مستقیماً با استفاده از تبلت یا تلفن هوشمند پاسخ می دهد؛ ممکن است در مصاحبه های شبکه ای با استفاده از ابزار شنیداری انجام گیرد یا مصاحبه های تلفنی به صورت خود کار ضبط گردد.

ب- انواع خطای پیمایش و تأثیر احتمالی شیوه های مختلف پیمایش

شیوه پیمایشی یک عنصر مهم در انجام پیمایش های فساد است، زیرا می تواند تأثیر مستقیم یا غیرمستقیم بر داده ها و درستی آن ها داشته باشد. در این حال به سه عامل اصلی به هنگام انتخاب شیوه پیمایش برای یک پیمایش نمونه ای باید مورد توجه ویژه قرار گیرد:

۱. خطای پوششی

این خطا وقتی اتفاق می افتد که چارچوب نمونه، مُعرّف جمعیت هدف نباشد. در این نوع خطا، چارچوب نمونه برخی از عناصر هدف را کم پوشانی^۱ یا عناصر غیرهدف را بیش پوشانی^۲ می کند. احتمالاً کاستی های چارچوب مانند کم پوشانی (مثلاً هنگامی که فهرست آدرس ها شامل آدرس خانه های جدید نباشد) و بیش پوشانی (مثلاً هنگامی که فهرست افراد شامل افراد متوفی و نقل مکان کرده نیز باشد) سبب سوگیری و کاهش پایایی ارزیابی های پیمایش و افزایش هزینه های جمع آوری داده ها شوند. هر دو شیوه

1 - undercoverage

2 - over-coverage

پیمایش شبکه‌ای و تلفنی از کم‌پوشانی جمعیت رنج می‌برند درحالی‌که مصاحبه‌های چهره به چهره معمولاً پوشش کامل‌تری دارند.

۲. خطای عدم پاسخ

دو شکل اصلی عدم پاسخ وجود دارد: الف- عدم پاسخ کلی، هنگامی است که با واحد نمونه (چه افراد و چه شرکت‌ها) نتوان مصاحبه کرد زیرا یا نمی‌توانند در پیمایش شرکت کنند یا از شرکت در آن خودداری می‌کنند و یا امکان برقراری تماس با آن‌ها وجود ندارد؛ ب- عدم پاسخ جزئی، هنگامی است پرسش‌نامه به‌صورت ناقص تکمیل شود.

خودداری و عدم برقراری تماس از دلایل اصلی میزان عدم پاسخ کلی هستند. برای مثال عدم پاسخ ممکن است به دلیل وجود مشکلات در پیدا کردن واحد نمونه مانند تماس تلفنی یا مراجعه به خانه‌های خالی باشد. در عوض خودداری از شرکت در پیمایش معمولاً به دلیل نبود وقت، عدم علاقه به موضوع پیمایش، عدم اعتماد به هدف پیمایش و تردید در مورد ناشناس بودن است.

وقتی افراد منتخب به پیمایش پاسخ ندهند، ممکن است در شرایط خاص، نوعی سوگیری در نتایج پدید آید زیرا ویژگی‌های گروه‌های پاسخ‌دهندگان و عدم پاسخ‌دهندگان اغلب متفاوت هستند و احتمالاً الگوهای ناهمسانی را در ارتباط با متغیر مورد مطالعه (برای مثال شیوع اشکال مختلف فساد) از خود بروز می‌دهند. تصحیح این سوگیری در مرحله ارزیابی به‌سختی ممکن است و اندازه آن مستقیماً به میزان عدم پاسخ مرتبط می‌باشد.

طبق بررسی‌های انجام گرفته میانگین میزان پاسخ‌ها به مصاحبه‌های چهره به چهره (بین ۶۵ و ۹۵ درصد) و مصاحبه تلفنی با کمک رایانه (بین ۱۴ و ۸۱ درصد) بیشتر از **مصاحبه شبکه‌ای با کمک رایانه** (بین ۱۴ و ۲۷) درصد بوده است. بااین حال برخی شواهد حاکی از آن است که روش‌های غیرشخصی جمع‌آوری داده‌ها می‌توانند در هنگام سرکار داشتن با موضوعات حساس، میزان عدم پاسخ جزئی را بهبود بخشند. این امر درمورد مصرف مواد مخدر غیرقانونی، مصرف سیگار در نوجوانان و سقط‌جنین به اثبات رسیده است.

۳. خطای اندازه‌گیری

شیوه پیمایش افزون بر تأثیرگذاری بر مشارکت واحدهای نمونه در پیمایش، بر احتمال گزارش تجربه فساد از سوی پاسخ‌دهندگان تأثیر دارد. مثلاً گفتگوی دوطرفه و ترغیب طرف مقابل در طی مصاحبه چهره به چهره ممکن است بهتر از پیمایش خوداجرا شونده به یادآوری بهتر رخدادها منتهی گردد. به نظر می‌رسد مدیریت مصاحبه از طریق تلفن تأثیر کمی بر گزارش‌دهی نسبت به مصاحبه حضوری داشته باشد. درعین حال، به نظر می‌رسد گزارش موارد حساس هنگام استفاده از رویه‌های خوداجرا شونده نسبت به مصاحبه‌های چهره به چهره بیشتر باشد. درواقع، حضور مصاحبه‌گران مانع افشای تجربه فساد از سوی پاسخ‌دهندگان می‌شود که قرار است موضوع بسیار حساس و به لحاظ اجتماعی نامطلوب را روایت کنند. ترس یا شرم از افشاگری منجر به این می‌شود که پاسخ‌دهندگان رشوه‌خواری را کمتر گزارش نمایند به‌ویژه وقتی که با مصاحبه‌گر روبه‌رو می‌شوند یا مستقیماً با او صحبت می‌کنند. از سوی دیگر، عدم حضور

مصاحبه‌گر به کاهش تعامل اجتماعی و تمایل پاسخ‌دهندگان به مدنظر قرار دادن هنجارهای اجتماعی می‌شود.

ج- ملاحظات پیرامون انتخاب روش پیمایش

انتخاب روش پیمایش نیازمند در نظر گرفتن دامنه پیمایش، منابع در دسترس برای پیمایش، نوع طراحی پیمایش (پیمایش اختصاصی یا بسته یکپارچه)، جمعیت هدف، اطلاعات مندرج در چارچوب نمونه‌گیری، سوگیری مطلوبیت اجتماعی و میزان پاسخ مطلوب می‌باشد. همچنین در نظر گرفتن این نکته مهم است که شیوه‌های خاص جمع‌آوری داده‌ها می‌تواند برخی خطاهای خاص را به حداقل یا حداکثر برساند. در صورت امکان و مرتبط بودن، شیوه‌های مختلف پیمایش را می‌توان در مرحله آزمایشی به منظور بررسی تأثیر احتمالی آن بر سنجش رشوه‌خواری به محک آزمون گذاشت.

۷. ملاحظات پیرامون نمونه‌گیری

روشی که به واسطه آن نمونه انتخاب می‌گردد تأثیر بسزایی بر نتایج نهایی پیمایش دارد. در این بخش مفاهیم اساسی مرتبط با طراحی نمونه و خطای نمونه موردبحث قرار می‌گیرد و شمایی کلی از ملاحظات کلی که عموماً در تعیین اندازه پیمایش موردتوجه قرار می‌گیرد، ارائه می‌دهد.

الف- طراحی نمونه

دو مقوله گسترده از طراحی نمونه وجود دارد: نمونه‌های احتمالی و نمونه‌های غیر احتمالی. اولی بر نظریه احتمال مبتنی است که امکان جمع‌آوری اطلاعات گویا از

واحدهای نمونه را فراهم می کند و بنابراین می توان در مورد کل جمعیت مورد نظر استنتاج کرد. نمونه های غیر احتمالی داده هایی را ارائه می دهد که لزوماً نمایانگر کل جمعیت نیستند.

ساده ترین روش احتمالی انتخاب نمونه "نمونه گیری تصادفی ساده" است که در آن هر واحد نمونه گیری از احتمال انتخاب یکسان برخوردار است. این روش در حالی که سادگی و بی طرفی آن جذاب است در مقایسه با سایر روش ها معایب متعددی دارد؛ این روش می توان به شدت پرهزینه باشد زیرا ممکن است نمونه در سراسر یک کشور پخش شده باشد؛ این امر منجر به نمونه ضعیف می شود که در آن برخی گروه های هدف، کمتر نمایان می شوند.

به عنوان مثال اگر جمعیتی متشکل از صد مرد و زن داشته باشیم، نمونه گیری تصادفی ساده از ۶۰ نفر از افراد این جمعیت می تواند منجر به انتخاب ۶۰ مرد یا ۵۵ مرد و ۵ زن شود. حضور کمتر زنان در چنین نمونه هایی نه تنها برآوردهای غیر قابل اعتماد برای جمعیت زنان بلکه حتی برآوردها درباره کل جمعیت را تحت الشعاع قرار می دهد. به عنوان مثال اگر شیوع رشوه در بین زنان کمتر از مردان باشد، برآورد چنین شاخص برای کل جمعیت حاصل از این نمونه احتمالاً بالاتر از مقدار واقعی آن خواهد بود.

در نتیجه، روش های دیگر، مانند "نمونه گیری تصادفی طبقه ای" - که در آن چارچوب به طبقات گوناگون تقسیم می شود و نمونه تصادفی از هر طبقه به دست می آید - برای پیمایش های فساد که جمعیت و شرکت ها را هدف قرار می دهد، ترجیح داده می شود. در حالی که این روش نمونه گیری مزایایی بسیاری دارد مانند نمایندگی درست گروهای که طبقه نامیده می شوند، متکی به وجود یک چارچوب پیچیده مشتمل بر اطلاعات

تکمیلی گسترده‌ای است که برای تشکیل طبقه ضرورت دارد و به‌طور بالقوه‌ای هزینه ایجاد این چارچوب را افزایش می‌دهد. در مثال بالا، اگر جمعیت طبق جنسیت طبقه‌بندی شود، نمونه تصادفی ۳۰ مرد و ۳۰ زن را می‌توان استخراج کرد تا نمایندگی مناسبی از هر گروه داشته باشد.

مواردی زیر سایر طرح‌های نمونه‌ای متداول را نشان می‌دهد:

- نمونه‌گیری خوشه‌ای شامل تقسیم جمعیت به زیرگروه‌ها (خوشه‌ها) و انتخاب یک نمونه تصادفی از این خوشه‌ها و مصاحبه با همه واحدها در هر خوشه منتخب است.

- نمونه‌گیری چندمرحله‌ای شامل انتخاب نمونه در دو یا چند مرحله متوالی است. نمونه متداول نمونه‌گیری چندمرحله‌ای شامل استخراج نمونه تصادفی از مناطق و حوزه‌های جغرافیایی و سپس انجام یک نمونه‌گیری سیستماتیک از سکونتگاه‌های هر منطقه در مرحله دوم.

ب- خطای نمونه‌گیری

در پیمایش‌ها دو نوع خطا وجود دارد: خطاهای نمونه‌گیری و خطاهای غیر نمونه‌گیری. خطاهای نمونه‌گیری ناشی از عدم اطمینان از این واقعیت است که نتایج درباره کل جمعیت از نمونه استخراج شده باشد. خطاهای غیر نمونه‌گیری، خطاهای ناشی از سایر دلایلی هستند که غیر مرتبط با نمونه‌گیری است و شامل گزارش نادرست توسط پاسخ‌دهنده می‌باشد. این مسئله در پیمایش‌های فساد با توجه به ماهیت حساس اطلاعات جمع‌آوری شده می‌تواند با اهمیت باشد.

برخلاف خطاهای غیر نمونه‌گیری، خطاهای نمونه‌گیری قابل‌اندازه‌گیری هستند و مستقیماً به طرح و اندازه نمونه بستگی دارد. اثر طراحی^۱ به‌عنوان نسبت بین واریانس نمونه‌گیری برآورده‌کننده در قالب یک طرح نمونه معین و واریانس نمونه‌گیری برآوردکننده در قالب نمونه‌گیری تصادفی ساده تعریف می‌شود. این شاخص، مقیاسی برای کارآمدسازی راهبرد نمونه‌گیری خاص را بیان می‌کند و استفاده از آن (در صورت دسترسی به اعتبارات و منابع) در هنگام ارزیابی طرح نمونه توصیه می‌گردد.

ج- اندازه نمونه

اندازه مطلوب نمونه برای پیمایش فساد همچنین برای سایر پدیده‌های اجتماعی نادر مثلاً جرایم به عوامل مختلف بستگی دارد:

- نادر بودن واقعه موردبررسی: شیوع، یکی از شاخص‌های عمده پیمایش‌های فساد است و لذا باید در محاسبات اندازه نمونه مورداستفاده قرار گیرد. از آنجاکه این پدیده در قیاس با سایر موضوعات اجتماعی پدیده بالنسبه نادری است فقط درصد اندکی از نمونه در طی دوره مرجع آن را تجربه کرده‌اند. نمونه‌ها باید به‌اندازه کافی بزرگ باشند تا برآوردهای قابل‌اطمینانی درباره شیوه رشوه‌خواری تولید نماید.
- میزان پاسخ پیش‌بینی شده: میزان پاسخ پیش‌بینی شده را می‌توان از طریق تکنیک‌های گوناگونی از جمله آزمون‌های آزمایشی، تجربه گذشته یا تجربه سایر پیمایش‌های مشابه محاسبه کرد. میزان پاسخ به پیمایش‌های فساد به فراخور کشورها و روش‌های جمع‌آوری داده‌ها متفاوت است.
- حاشیه خطای مطلوب^۲ و سطح اعتماد: حاشیه خطای مطلوب در برآوردهای ارائه‌شده توسط پیمایش، اندازه نمونه را تحت تأثیر قرار می‌دهد. برای مثال

1 - design effect (DEFF)

2 - desired margin of error

وقتی هدف اولیه پیمایش، سنجش تغییرات سال به سال نرخ ارتشاء باشد لازم دست به این انتخاب بزنیم که چه میزان تغییر در نرخ ارتشاء به عنوان تغییر واقعی قابل پذیرش خواهد بود. هرچه فاصله اطمینان مطلوب برای یک سطح اطمینان معین محدودتر باشد، اندازه نمونه باید به همان مقدار بزرگ‌تر شود.

- منع در دسترس: مقدار منابع مالی و انواع دیگر منابع موجود برای پیمایش بر تعیین اندازه نمونه تأثیر می‌گذارد. شیوه پیمایش، روش جمع‌آوری داده‌ها و طرح نمونه بر هزینه نمونه‌گیری در هر واحد تأثیر می‌گذارد. باید سازشی بین این عوامل، اندازه مطلوب نمونه و اعتبارات موجود پیدا کرد.

در تعیین اندازه نمونه باید متغیرها و شاخص‌های متعدد و دقت مورد انتظار برای ارزیابی‌ها را نیز در نظر گرفت. گرچه شاخص اصلی پیمایش‌های فساد معمولاً شیوع رشوه‌خواری است اما ممکن است کشورها شیوع سایر اقدامات فاسد یا میانگین اندازه ارتشاء را مورد بررسی قرار دهند. در این حالت، محاسبات گوناگون اندازه نمونه به‌طور هم‌زمان باید به مرحله اجرا درآید و بزرگ‌ترین اندازه نمونه محاسبه‌شده (حداکثر) برای همه برآوردها مد نظر قرار گیرد. مهم است در نظر داشته باشیم کدام یک از برآورد متغیرهای تفکیک‌کننده باید ارائه شود؛ به عنوان مثال اگر برآوردهایی در سطح فرو ملی مورد نیاز باشد اندازه مطلوب نمونه برای هریک از واحدهای جغرافیایی باید مورد محاسبه قرار گیرد. هنگام تصمیم در خصوص اندازه نهایی نمونه نباید منابع موجود را از نظر دور داشت.

۸. طراحی پرسشنامه: ترتیب سؤالات و بخش‌ها

در پیمایش نمونه‌ای لازم است، اهداف برای استخراج اطلاعات ضروری از پاسخ دهندگان به سؤال تبدیل شوند. فرایند انتخاب سؤالات، تنظیم آن‌ها به شیوه روشن و خلاصه و تهیه یک ساختار منطقی پرسشنامه باید با دقت مدیریت شود. نوع سؤالات

موردنظر، چگونگی تنظیم و شیوه ترتیب آن‌ها به‌طور قابل‌ملاحظه‌ای پاسخگویی به سؤالات پیمایش را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. یانگ و هینکل سه منبع اصلی سوگیری سیستماتیک در طراحی پرسشنامه پیمایش را خاطرنشان شده‌اند:

- طراحی گزینه‌های پاسخ
- جمله‌بندی سؤالات
- اثرات ترتیب سؤالات

ادبیات گسترده اثر ترتیب سؤالات در تحت تأثیر قرار دادن جواب‌های پاسخ‌دهندگان و به تبع آن نتایج پیمایش را به اثبات رسانده است. به‌ویژه آنکه سؤالاتی که در اوایل پرسشنامه قرار می‌گیرند ممکن است پاسخ‌های داده‌شده به سؤالات بعدی را متأثر سازند. سازوکار اثر ترتیب سؤال عمدتاً به‌عنوان زنجیره‌ای از فرایندهای بازیافت شناختی و ذهنی تعریف شده است: "اگر پاسخ‌دهندگان قبلاً به سؤالی درمورد موضوع مشابه پاسخ داده‌اند، این داوری قبلی که پیش‌تر یک‌بار مورد استفاده قرار گرفته و اکنون در حافظه کوتاه‌مدت ذخیره شده است بر سایر اطلاعات موجود در حافظه بلندمدت پیشی خواهد جست و از آن برای پاسخ به پرسش جدید کمک گرفته خواهد شد."

از طرف دیگر، اغلب پرسشنامه‌ها برای بیان مباحثی طراحی می‌شوند که بالقوه پریشان‌کننده و همراه با سؤالاتی هستند که بتواند درک پاسخ‌دهنده را تسهیل بخشیده و حافظه او را برانگیزد. هدف این راهبرد، تحریک اثر "**گرم کردن**"^۱ است که زمان در اختیار مصاحبه‌گر می‌گذارد تا فضایی توأم با اعتماد و احترام با پاسخ‌دهنده و مصاحبه‌شونده به‌منظور جلب اطمینان آن‌ها از محتوای پرسشنامه نماید. همچنین اثر "گرم کردن" مربوط به مواردی است که سؤالات اولیه، پرسش‌های داده‌شده به سؤالات بعدی را تقویت می‌کند.

درمورد پیمایش‌های فساد، موضوع اصلی تعیین موقعیت بهینه برای مجموعه‌ای از سؤالات درباره نگرش‌ها و تجارب مربوط به رشوه‌خواری است. برای پیمایش‌های بزه-دیدگی برخی پژوهش‌ها تأثیر ترتیب سؤال بر تجارب بزه‌دیدگی گزارش‌شده از سوی پاسخ‌دهندگان را نشان داده‌اند. پژوهش‌های انجام‌شده درباره پیمایش‌های بزه‌دیدگی توصیه می‌کنند که ترتیب سؤالات باید با دقت مدیریت شود و برای حفظ قابلیت تطبیق نتایج در تمام مراحل مختلف پیمایش ثابت باقی بماند. وانگهی بر در نظر گرفتن نتایج پژوهش و این واقعیت که تمرکز اولیه پیمایش‌های فساد بر افشای تجربه فساد و سنجش شیوع آن می‌باشد، ترجیحاً موضوعات اولیه به نگرش‌ها، ادراک و فهم فساد و به کیفیت و دسترسی به خدمات مربوط می‌شود که می‌تواند زمینه را برای "گرم کردن" برای پاسخ به سؤالات درباره تجربه فساد را فراهم کند. در تمام موارد، استفاده از پیمایش آزمایشی و آزمون شناختی به کمی نمودن اثرات ترتیب سؤالات کمک می‌کند.

۹. اعتمادسازی برای پاسخ‌دهندگان

دلایل زیادی وجود دارد که چرا پاسخ‌دهندگان پیمایش تمایلی به شرکت در پیمایش ندارند یا کاملاً در پاسخ به سؤالات صادق نیستند. دیگران ممکن است درمورد ناشناس بودن و محرمانگی دچار تردید شوند یا برای شرکت در پیمایش بی‌تفاوت باشند. وقتی که پیمایش‌ها درباره موضوعات حساسی مانند فساد است، سؤالات می‌تواند احساسات فردی شدیدی را برانگیزند که به نوبه خود منجر به پاسخ‌های دفاعی، خودداری از پاسخ و حتی پاسخ‌های غلط می‌شود. از این رو این مسئله ضرورت دارد که نهادهای مسئول انجام پیمایش‌های فساد یا پیمایش‌هایی که دربرگیرنده بسته‌های مرتبط با فساد به بیشترین حد ممکن با پاسخ‌دهندگان اعتماد برقرار کنند. عناصر زیر در برقراری ارتباط دوستانه و حس اعتماد در پاسخ‌دهندگان پیمایش کارساز است:

الف) معرفی نامه پیمایش

معرفی نامه مناسب برای پیمایش قبل از اجرای عملی پرسش نامه باید تهیه شود. معرفی نامه معمولاً از سوی نهادهای هماهنگ کننده مثلاً اداره ملی آمار منتشر می شود که در آن باید به حمایت های احتمالی سایر نهادها مثلاً وزارت کشور یا دادگستری، نهاد ملی مبارزه با فساد، اتحادیه اروپا، سازمان ملل متحد و غیره اشاره شود. هدف از این معرفی نامه افزایش اعتبار پیمایش و اطمینان خاطر پاسخ دهندگان است. معرفی نامه باید شامل اطلاعات زیر باشد:

- نهادهای هماهنگ کننده و حمایت کننده از پیمایش
- هدف و اهمیت پیمایش
- نوع و مدت تقریبی مصاحبه
- ذکر شمار خانوارها و شرکت هایی که از آنها نمونه گیری شده و نیز ذکر چگونگی انتخاب پاسخ دهندگان
- ذکر معیارهایی برای شناسایی افراد در درون خانوارها و شرکت هایی که باید به پرسش نامه پاسخ دهند.
- استفاده از داده های جمع آوری شده و ناشناس بودن، حریم خصوصی و محرمانه بودن آماری

هنگام توصیف دامنه اصلی پیمایش در معرفی نامه یا پاراگراف مقدماتی پرسشنامه از زبان و اصطلاحاتی که می تواند مانع مشارکت شود باید اجتناب گردد و به جای آن می توان پیام های مثبت درمورد اهمیت پیمایش برای بهبود سیاست گذاری بیان نمود. به عنوان مثال می توان این طور عنوان نمود که هدف پیمایش بررسی کیفیت و سطح سلامت خدمات عمومی است.

ب) جمله‌بندی و ترتیب سؤالات

توصیه بر این است که قبل از رفتن به سراغ تجارب شخصی، پرسشنامه‌های پیمایش با کمترین موضوعات احساس برانگیز شروع شود. این نوع رویکرد آهسته گام به مصاحبه-گر فرصت اعتمادسازی برای پاسخ‌دهنده را می‌دهد و نیز به پاسخ‌دهنده این فرصت را می‌دهد قبل از اینکه سر صحبت پیرامون تجارب خود را باز کند با موضوع پیمایش آشنا شود. در هر دو پیمایش‌های فساد و پیمایش‌های عمومی بزه‌دیدگی در صورتی که سؤالات حساس‌تر زوده‌زود در مصاحبه پرسیده نشود، پاسخ‌ها دقیق‌تر خواهد بود. گذشته از این، سؤالات نباید پاسخ‌دهندگان را به عنوان مرتکبین اصلی اقدامات آلوده به فساد، بدنام کرده یا مورد شماتت و اشاره قرار دهد بلکه باید آن‌ها را در جایگاه قربانیان سیستم بنشانند.

ج) رفتار مصاحبه‌گر

باید تلاش‌هایی از سوی مصاحبه‌گر به منظور دستیابی به گفتگوی شفاف و مبتنی بر همکاری صورت پذیرد. همانند اکثر عملیات‌های آماری، آموزش صحیح مصاحبه‌گران به چگونگی برقراری رابطه دوستانه مؤثر با پاسخ‌دهندگان (بدون درنوردیدن مرزهای شخصی و خودداری از برانگیختن این حس در مخاطب که اطلاعات بیش‌ازحدی را بروز داده است) اهمیت حیاتی دارد. برخی از اصول بنیادین که مصاحبه‌گران به منظور برقراری با مصاحبه‌شوندگان باید با آن آشنا شوند به این شرح است:

- مصاحبه‌گران باید اطمینان حاصل کنند که ظاهری مرتب و دوستانه دارند و خود را جدی و درعین حال سهل‌گیر و شنوا به نمایش می‌گذارند.
- مصاحبه‌گران برای ملاقات با مخاطب باید اقدامات زیر را انجام دهند:
- با مهربانی با مصاحبه‌کننده احوال‌پرسی کرده و خودشان را معرفی نمایند.

- نام سازمانی که با آن کار می کنند و همچنین هدف از ملاقات را بیان کنند.
- اهداف پیمایش را با این روایت که می تواند انتظارات پاسخ دهندگان را برآورده سازد، معرفی نمایند (مثلاً درباره اینکه چگونه نتایج پیمایش سیاست های مبارزه با فساد را بهبود خواهد بخشید).
- به طور خلاصه به چارچوب نهادی که از پیمایش پشتیبانی می کند، اشاره شود.
- اشاره روشن به اصل محرمانگی آماری و اینکه داده های جمع آوری شده تنها برای مقاصد آماری مورداستفاده قرار خواهد گرفت بی آنکه در اختیار شخص دیگر قرار گیرد.
- برای رفع هرگونه تردیدهای باقیمانده، شماره تماسی در اختیار پاسخ دهندگان قرار گیرد تا بتوانند با اشخاصی در نهاد مسئول تماس برقرار کنند.
- مصاحبه گران در طی انجام مصاحبه باید علاقه مند، خودباور و دارای اعتماد به نفس به نظر برسند.
- مصاحبه گران نباید از کلمات بسیار پیچیده و اصطلاحات فنی و نحوی غامض استفاده نمایند.
- مصاحبه گران تحت هیچ شرایطی نباید قضاوت یا واکنش خودخواهانه نسبت به پاسخ دهندگان، پاسخ ها و عملکردهای آن ها داشته باشند.
- مصاحبه گران باید هنجارهای فرهنگی جامعه پاسخ دهندگان را محترم بشمارند و از رفتارهای که می توان آن را به عنوان تخطی به باورهای و خصوصیات فردی قلمداد کرد، پرهیزند.

- اظهارنظرهای ارزشی درمورد جواب‌های پاسخ‌دهندگان غیرقابل قبول است. بیان بی‌طرفی به‌ویژه هنگام جویا شدن درباره تجربیات فساد و رفتارهای مرتبط با آن ضروری است.

(د) رضایت آگاهانه و حریم خصوصی پاسخ‌دهنده

شفاف‌سازی در هنگام برقراری ارتباط با پاسخ‌دهنده برای اعتمادسازی ضرورت دارد. به‌منظور شفاف‌سازی درباره اهداف پیمایش باید رضایت آگاهانه پاسخ‌دهنده به‌دست آید. رضایت آگاهانه به پاسخ‌دهندگان بالقوه امکان می‌دهد تا مضرات احتمالی شرکت در پیمایش را بسنجند و تصمیم آگاهانه درباره شرکت یا عدم شرکت در آن را اتخاذ نمایند. فضای سیاسی و افکار عمومی جامعه و اعتماد به دولت بر اعتماد پاسخ‌دهندگان به نهاد مسئول انجام پیمایش (به‌ویژه به نهاد دولتی) تأثیرگذار است. بنابراین برای غلبه بر این مشکلات و اطمینان خاطر شهروندان باید مدام به آن‌ها گوشزد نمود که پیمایش صرفاً در راستای مقاصد آماری انجام می‌گیرد.

باید بی‌پرده در همه نشریات، محصولات و پیام‌های رسانه‌ای نهاد مسئول انجام پیمایش عنوان شود که داده‌های به‌دست‌آمده برای مقاصدی مانند اخذ مالیات یا تعقیب کیفری مورد استفاده قرار نخواهد گرفت و نیز اطلاعات خصوصی شرکت‌کنندگان محفوظ خواهد ماند. ارجاع به مواد و تبصره‌های مقررات آماری به اعتمادسازی بیشتر با پاسخ‌دهندگان کمک می‌کند. نهاد مسئول باید همه اقدامات محافظتی لازم را از پاسخ‌دهندگان و داده‌ها در طی همه مراحل پیمایش به کار گیرد و تمام نتایج آن را به‌صورت جامع، عادلانه و به شکل قابل فهم برای همه کاربران نهایی ارائه دهد.

۱۰. انتخاب و آموزش مصاحبه‌گران

با عنایت به نقش مهم مصاحبه‌گر در چرخه پیمایش باید توجه ویژه‌ای در به کارگیری و آموزش تیم مصاحبه‌گر صورت گیرد. ایشان می‌تواند کیفیت داده را بهبود بخشد و یا

باعث ورود سوگیری در آن‌ها شود. مصاحبه‌گران بسته به رفتار و سطح حرفه‌ای‌گری، می‌توانند پاسخ‌دهندگان را از ارائه اطلاعات نادرست بر حذر دارند. در بخش بعدی نوشتار مفاهیم بنیادین که باید در انتخاب و فرایند آموزش مصاحبه‌کنندگان لحاظ گردد ارائه می‌گردد.

الف) انتخاب مصاحبه‌گران

درحالی که توصیه می‌شود مصاحبه‌گران، الزامات کلی که اکثر ادارات ملی آمار انتظار دارند برآورده سازند، تجارب پیشین مرتبط با پیمایش‌های فساد، توجهات را به معیارهای خاص زیرین جلب می‌کند:

جنسیت و سن - گرچه تنوع در انتخاب مصاحبه‌گران به شدت مورد تشویق است، اما تأثیر احتمالی جنس و سن مصاحبه‌گر در نگرش پاسخ‌دهندگان باید با دقت در نظر گرفته شود.

تبار - به‌طور کلی مصاحبه‌گران نباید مستقیماً از شهر یا اجتماعی که قرار است در آن پیمایش انجام دهند انتخاب شوند زیرا احتمال آشنایی قبلی پاسخ‌دهندگان با مصاحبه‌گران باعث سوگیری مطلوبیت اجتماعی یا افزایش عدم افشای اطلاعات می‌شود. باین حال مصاحبه‌گران را می‌توان برای کار در استان یا ایالت خودشان بکار گرفت زیرا که نهاد مسئول انجام پیمایش می‌تواند از دانش زبانی و فرهنگی آن‌ها در مناطق مختلف بهره‌گیرد.

آموزش - مصاحبه‌گران حداقل باید مقطع دبیرستان را تمام کرده باشند. باین حال به دلیل سختگیری مفهومی موضوع فساد و به دلیل دانش موردنیاز برای درک مفاهیم حقوقی درباره جرایم فساد، توصیه بر این است که مصاحبه‌گران دارای مدرک لیسانس یا معادل آن را داشته باشند.

مهارت‌های بین فردی - مصاحبه‌گران باید از مهارت‌های ارتباطی عالی برخوردار باشند. چنین مهارتی برای انجام پیمایش و برقراری ارتباط با پاسخ‌دهندگان اهمیت دارد. امانت‌داری - از آنجایی که مصاحبه‌گران به اطلاعات شخصی پاسخ‌دهندگان دسترسی دارند باید درجه بالای امانت‌داری را رعایت کنند. انگیزه‌های فردی در انتخاب این نوع کار و تجربه کاری قبلی در ارزیابی این موضوع می‌تواند مفید باشد. تجربه - حساسیت پیمایش‌های فساد مستلزم سطح خاصی از آمادگی و خبرگی برای مدیریت مصاحبه‌ها همراه با سهولت و حرفه‌ای‌گرایی است.

ب) آموزش عملی مصاحبه‌گران - آموزش عملی مناسب نه تنها باعث می‌شود مصاحبه‌گران از صلاحیت خوبی برای انجام پیمایش برخوردار شوند بلکه در عملکردشان بین کاربرد مؤثر تکنیک‌های مصاحبه، جمع‌آوری صحیح اطلاعات و احترام به پاسخ‌دهندگان تعادل ایجاد می‌شود. آموزش عملی باید مصاحبه‌گران را قادر به توسعه بیشتر مهارت‌هایی نماید که آن‌ها را در طی فرآیند انتخاب واجد شرایط می‌کند. به‌ویژه برنامه‌های عملی آموزش باید براساس روش‌شناسی پیمایش، اندازه نمونه و منابع در دسترس طراحی گردند.

پیمایش فساد در بین مردم

در این بخش از نوشتار، موضوعات عمومی درباره تدوین پیمایش‌های نمونه‌ای فساد مورد بحث قرار خواهد گرفت. در این بخش پیشنهاد‌های مبسوطی برای تعریف اهداف نتایج آماری و الزامات پیمایش‌های نمونه‌ای در بین عموم مردم ارائه خواهد شد.

۱. اهداف عینی و ذهنی

همانند سایر فعالیت‌های آماری انجام‌شده در چارچوب آمارهای رسمی، هدف از پیمایش‌های فساد ارائه اطلاعات باکیفیت بالا می‌باشد که می‌تواند سیاست‌گذاران و افکار عمومی را درباره ویژگی‌های بارز فساد آگاه سازد به گونه‌ای که بتوان سیاست‌های بهتری برای رویارویی با آن تدوین و به مرحله اجرا گذاشت. مهم‌تر اینکه، برخی از اهداف ممکن را هنگام اجرای پیمایش نمونه‌ای رشوه‌خواری در بین مردم باید در نظر گرفت مانند:

- درک ویژگی‌های رشوه‌خواری برحسب میزان، توزیع جغرافیایی، گروه‌های جمعیتی در معرض خطر، انواع مقامات عمومی درگیر آن، رویه‌های اداری در معرض خطر، انواع رشوه درخواستی، طرز کار، نوع ارتباط بین همتایان، دلیل اصلی پرداخت رشوه، عواقب پذیرش یا رد رشوه و غیره.
- جمع‌آوری اطلاعات درباره رشوه‌خواری، اینکه کجا و کی اتفاق می‌افتد از جمله عوامل محرک رشوه‌خواری.
- تحقیق پیرامون مشخصه‌های جمعیت‌شناختی و اجتماعی-اقتصادی افراد دخیل در رشوه‌خواری مثلاً سن، جنسیت، تحصیلات، سطح درآمد، افشای رسانه‌ای و غیره.

- سنجش ادراک از رشوه‌خواری و سایر اشکال فساد همچنین افکار عمومی درباره روندها و الگوهای فساد به‌منظور مقایسه نتایج با تجارب پاسخ‌دهندگان.
- ارزیابی کارکرد اقدامات مبارزه با فساد ازجمله مجاری و سیستم‌های گزارش‌دهی موجود برای کسانی که فساد را تجربه می‌کنند (برای مثال شفافیت نهادهای عمومی، رویه‌های افشاگری، وجود کنترل‌های رسمی و غیررسمی سلامت اداری و غیره).
- جمع‌آوری اطلاعات درباره آسیب‌پذیری‌ها، محرک‌ها و عوامل خطر مرتبط با فساد و نیز تشریفات اداری و کیفیت خدمات ارائه‌شده توسط بخش عمومی افزون بر اهداف ذکرشده، پیمایش‌های فساد در بین مردم امکان جمع‌آوری داده‌ها برای تهیه شاخص **اهداف توسعه پایدار** را میسر می‌سازد چنان‌که به مقامات محلی اجازه می‌دهد تا میزان پیشرفت در تحقق اهداف توسعه پایدار را پیگیری نمایند. همچنین انجام پیمایش‌های فساد، زمینه تولید داده‌های تفکیک‌شده درباره شیوع رشوه‌خواری برای مثال در سطوح مختلف جغرافیای و برای انواع مختلف مقامات عمومی را فراهم می‌کند.
- اطلاعات مشروح‌تر راجع به موضوعات منتخب در نمونه‌گیری، چگونگی طراحی پرسشنامه و تنظیم سؤالات پیمایش فساد برای خانوارها در بخش‌های بعدی ارائه می‌گردد.

۲. موضوعات منتخب در نمونه‌گیری و روش‌های جمع‌آوری داده‌ها

الف) جمعیت هدف و چارچوب پیمایش

جمعیت هدف یک پیمایش، جمعیتی است که اطلاعات موردنظر را داشته باشد. جمعیت هدف پیمایش فساد در بین جمعیت به‌طور سنتی جمعیتی در درون یک گروه سنی خاص است که ساکن کشور موردنظر هستند. همچنین ممکن است داده‌های تفکیک‌نشده از گروه‌های فرعی جمعیت، مرتبط با جنسیت، سن یا موقعیت جغرافیایی جمع‌آوری شوند. درمورد محدوده‌های سنی جمعیت هدف، شیوه‌های گوناگونی در سطح ملی قابل مشاهده است. درحالی‌که معمولاً محدودیت سنی پایین (معمولاً ۱۵-۱۸ سال) تعیین می‌شود، استفاده از محدودیت سنی بالاتر همیشه مطلوب نیست. با توجه به نیازهای خاص یک کشور، توصیه می‌شود که نمونه‌ها شامل شهروندان ۱۸ ساله یا بالاتر باشند تا از قیاس‌پذیری نتایج با ابتکارات موجود اطمینان حاصل شود. نمونه باید معرف سن، جنسیت و موقعیت جغرافیایی باشد زیرا این گروه‌های جمعیتی ممکن است تحت تأثیر سطوح و انواع گوناگون فساد قرار داشته باشند. ممکن است کشورهایی مطابق با قوانین ملی، آستانه سنی پایینی را در نظر بگیرند.

انتخاب چارچوب نمونه‌گیری به همان اندازه جمعیت هدف کاملاً تعریف‌شده اهمیت دارد. رابطه دوطرفه‌ای بین جمعیت هدف و چارچوب نمونه‌گیری وجود دارد: گرچه انتخاب چارچوب نمونه‌گیری باید مبتنی بر جمعیت هدف موردنظر باشد، اما درنهایت این چارچوب نمونه‌گیری است که عملاً جمعیت تحت پوشش پیمایش را تعریف می‌کند.

چارچوب‌های نمونه‌گیری ممکن است بخش‌هایی از جمعیت از جمله افراد ساکن در بیمارستان و زندان‌ها را مستثنا نماید یا ممکن است مناطقی را شامل شود که دسترسی به آن‌ها به دلیل موانع طبیعی غیرممکن یا بسیار هزینه‌بر باشد. به این ترتیب این گروه‌های فرعی جمعیتی باید در مرحله طراحی از جمعیت هدف حذف شوند.

به‌طور کلی، یک چارچوب نمونه‌گیری صحیح برای پیمایش‌های فساد در بین جمعیت باید براساس آخرین سرشماری جمعیتی طراحی شود. از آنجایی که چارچوب‌ها تا آنجا که مقدور است باید جدید، کامل و دقیق باشند تا از عدم پوشش جمعیت هدف و سوگیری‌های احتمالی اجتناب شود، توصیه می‌شود پیمایش‌های فساد بر مبنای به‌روزترین چارچوب سرشماری انجام گیرد.

ب) واحد نمونه‌گیری

واحد نمونه‌گیری نهایی به‌عنوان کوچک‌ترین واحدی تعریف می‌شود که موضوع انتخاب نمونه است. در یک پیمایش جمعیتی، واحد نمونه‌گیری نهایی، افراد هستند. غالباً در پیمایش‌های فساد، چارچوب نمونه‌گیری شامل فهرستی از واحدهای اندازه‌گیری نهایی نمی‌باشد بلکه بیشتر واحدهای نمونه‌گیری میانجی مانند خانوارها هستند.

در بعضی موارد، پرداخت رشوه به کل خانوارها ارتباط پیدا می‌کند (مثلاً در مورد پرداخت هزینه‌های رفاهی) همچنین شامل مواردی می‌شود که عضوی از خانوار به نمایندگی از فرد دیگر خانوار مبادرت به پرداخت رشوه می‌کند (مانند پرداخت رشوه به معلمان مدارس یا متخصصان حوزه سلامت)؛ در این گونه موارد می‌توان استدلال کرد که خانوار باید به‌عنوان واحد مرجع و در نتیجه به‌عنوان واحد اندازه‌گیری مورد استفاده

قرار گیرد. باین حال، در چنین مواردی امکان برآورد پایین^۱ موضوعات وجود دارد زیرا اعضای خانواری که به عنوان پاسخ دهنده انتخاب شده اند شاید اطلاعات کامل درباره کلیه تماس های همه اعضای خانوار با مقامات عمومی و پرداخت رشوه مرتبط با آن نداشته باشند. برای حصول اطمینان از دقت بهتر نتایج، استفاده از افراد به عنوان واحدهای نمونه گیری توصیه می شود. این امر می تواند به دلیل نیاز به ملاقات های متعدد برای مصاحبه با پاسخ دهندگان منتخب تصادفی به افزایش هزینه ها منجر شود.

(ج) شیوه پیمایش^۲

انتخاب روش جمع آوری داده ها (شیوه پیمایش) جنبه ای مهم از پیمایش فساد است زیرا می تواند بر تمایل پاسخ دهندگان به افشای تجربه رشوه و سایر عناوین تحت پوشش پیمایش تأثیر گذار باشد. انتخاب روش خاص جمع آوری داده ها ممکن است بر خطاهای اندازه گیری (مانند سوگیری های مطلوبیت اجتماعی)، نرخ پاسخ و سوگیری های عدم پاسخ تأثیر داشته باشد. همانند همه پیمایش های درباره عناوین حساسیت برانگیز (مانند خشونت علیه زنان یا استفاده از مواد مخدر غیرقانونی)، انتخاب شیوه جمع آوری داده ها، نیازمند مدنظر قراردادن شیوه هایی است که عموماً در کشور مورد نظر کاربرد دارد و نیز نیازمند در نظر گرفتن دسترسی به تخصص و منابع از جمله در دسترس بودن انواع گوناگون چارچوب های نمونه گیری می باشد. در صورت امکان، روش های گوناگون پیمایش باید در مرحله آزمایشی به بوته آزمون گذاشته شود.

1 - underestimation

2 - survey mode

(د) طراحی نمونه

درحالی که "نمونه‌گیری طبقه‌ای" غالباً برای پیمایش‌های فساد در خانوار کاربرد دارد، دیگر روش‌های رایج نمونه‌گیری شامل "نمونه‌گیری خوشه‌ای"، "نمونه‌گیری متناسب با اندازه" و "نمونه‌گیری چندمرحله‌ای" می‌باشد.

(ح) اندازه نمونه

بسیاری از پیمایش‌های فساد در خانوارها باهدف به‌دست آوردن برآوردهای معتبر برای گروه‌های جمعیت خاص انجام می‌شود که محدودیت‌های بیشتری را برای محاسبه اندازه نمونه پدید می‌آورد. هنگامی که از این متغیرها برای طبقه‌بندی نمونه استفاده می‌شود، امکان کنترل اندازه نمونه و در نتیجه دقت برآوردها برای گروه‌های فرعی جمعیتی وجود دارد. روش‌شناسی‌های متعددی برای تخصیص بهینه یک نمونه در چندین طبقه یا محاسبه اندازه نمونه‌های موردنیاز برای هر طبقه وجود دارد.

(و) انتخاب پاسخ‌دهندگان

انتخاب مناسب پاسخ‌دهندگان برای تضمین اعتبار نتایج پیمایش فساد، موضوعی کلیدی است. از آنجایی که پیمایش‌های جمعیتی، افراد و نه خانوار را هدف قرار می‌دهند هنگامی که واحد نمونه‌گیری میانجی در سطح خانوار است، فرایند انتخاب پاسخ‌دهندگان باید شفاف و تصادفی باشد. برای تسهیل انتخاب تصادفی، در زمان انتخاب یک خانوار از چارچوب، اطلاعات اساسی و ضروری مربوط به هر فردی که در آن خانواده زندگی می‌کند باید جمع‌آوری شود. این امر اهمیت فراوانی دارد زیرا احتمال قرار گرفتن هر واحد نمونه‌گیری در نمونه موردنظر را ممکن می‌سازد و سپس وزن‌های نمونه‌گیری مورد استفاده در مرحله برآورد به‌درستی محاسبه می‌شود.

استفاده از سایر معیارها برای انتخاب پاسخ‌دهندگان یک خانوار مانند مصاحبه با رئیس خانوار یا مسن‌ترین عضو خانوار نباید دنبال شود. روش‌های دیگر مانند مصاحبه با همه اعضای خانه یا مصاحبه با یک عضو درمورد تجربه تمام اعضای خانواده نیز توصیه نمی‌شود، زیرا این روش‌ها می‌توانند اثرات خوشه‌ای در پی داشته باشد و یا منجر به بار مسئولیت غیرضروری بر دوش پاسخ‌دهندگان و کاهش دقت پاسخ‌ها شوند.

۳. طراحی پرسشنامه

در پیمایش نمونه‌ای لازم است که اهداف اطلاعات به‌منظور استخراج اطلاعات موردنیاز از پاسخ‌دهندگان به سؤالاتی تبدیل شوند. فرایند انتخاب سؤالات، تدوین آن‌ها به شیوه روشن و مختصر و ایجاد ساختار منطقی پرسشنامه باید به‌دقت مدیریت شود زیرا این ویژگی‌ها تأثیر مهمی بر پاسخ‌های پیمایش دارد.

براساس تجربه پیمایش‌های فراوانی که پیرامون فساد در کشورهای مختلف سراسر جهان انجام گرفته است، هدف این بخش پرداختن به موضوعات پیش‌گفته از رهگذر پیشنهاد عناوین کلیدی به‌منظور تحت پوشش قرار دادن آن‌ها و چگونگی تدوین پرسش‌های حساس درباره تجربه رشوه‌خواری می‌باشد.

الف) عناوینی که باید در پیمایش فساد گنجانده شود

در این بخش برای تضمین پرداختن به انواع مختلفی از اطلاعات مربوط به سیاست‌های مبارزه با فساد، عناوین تحت پوشش در پیمایش‌های فساد در بین عامه مردم موردبحث قرار می‌گیرد:

آگاهی از فساد، اعتماد به نهادهای و درک فساد

۱. دسترسی به خدمات عمومی و ارزیابی کیفیت و سلامت آن‌ها

این مجموعه از سؤالات شامل اطلاعاتی درباره دسترسی شهروندان به خدمات اساسی (مانند بهداشت و آموزش) و ادراک آن‌ها از کفایت و کارایی خدمات عمومی است. از آنجاکه این فرض که "فساد، صرف‌نظر از اشکال گوناگون آن، عملکرد خدمات عمومی را تضعیف و ادراک و ارزیابی‌های شهروندان را به‌طور منفی تحت تأثیر قرار می‌دهد" به‌صورت گسترده‌ای پذیرفته شده، گنجاندن مجموعه‌ای از سؤالات درباره رضایت شهروندان از خدمات عمومی می‌تواند به ارزیابی این روابط کمک نماید.

۲. آگاهی از فساد و مقبولیت رفتارهای منتخب

در این مجموعه از سؤالات معمولاً از پاسخ‌دهندگان خواسته می‌شود تا درک خود از عناصر تشکیل‌دهنده فساد را با انتخاب از بین فهرستی از رفتارها مشخص نماید. این امر برای بیان اختلاف‌نظرها درباره درک و مقبولیت رفتارهای آلوده به فساد نه‌تنها در سراسر کشورها بلکه در بین همه گروه‌های جمعیتی گوناگون از نظر جنسیتی و سنی مفید است. همچنین این مجموعه از سؤالات، ارتباط احتمالی بین نگرش نسبت به فساد و تجربه پرداخت رشوه را به آزمون می‌گذارند.

۳. سطح اعتماد به نهادهای عمومی

اعتماد به نهادهای عمومی از جمله نظام‌های اجرای قانون و عدالت کیفری باید بررسی شود تا به درک این مسئله کمک کند که آیا / چگونه ادراک یا تجربه عملی فساد اعتماد به نهادهای عمومی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. درواقع ثابت شده است که

پیوندی بین سطح اعتماد به نهادهای عمومی و طرز تلقی عمومی از سطح فساد آنها وجود دارد.

۴. روند درک فساد و دامنه آن در نهادهای عمومی

اگرچه اندازه گیری تجربه فساد بر رشوه خواری متمرکز است، اندازه گیری ادراک فساد طیف گسترده‌ای از نگرش‌ها و باورها را شامل می‌شود (به عنوان مثال، تعارض منافع، سوءاستفاده از قدرت، اختلاس بودجه عمومی و غیره). همچنین گنجاندن سؤالاتی درباره ادراک فساد برای بررسی ارتباط بین تجربه مستقیم از فساد و ادراک عمومی از روندها و دامنه آن اهمیت دارد. در همه موارد، چنین سؤالاتی، تکمیل کننده و نه دلالت کننده بر تجربه فساد است.

۵. آگاهی و کارآمدی نهادهای مبارزه با فساد

هدف از این پرسش‌ها، بهبود درک مردم از سطح آگاهی نهادهای کنونی مبارزه با فساد و کارآمدی قابل درک هر یک از آنهاست. افزون بر این، سؤالاتی خاص درباره تعهد و تلاش‌های مبارزه با فساد دولت را می‌توان به آن اضافه کرد.

تجربه ارتشاء هنگام برخورد با مقامات عمومی

۶. اتفاقات رشوه خواری هنگام برخورد با مقامات عمومی

این بخش نمایانگر بخش اصلی پرسشنامه است. هدف از این مجموعه پرسش‌ها، شناسایی همه اتفاقات تجربه ارتشای شهروندانی است که حداقل در دوره مرجع منتخب یک برخورد با مقامات عمومی داشته‌اند. این سؤالات، اندازه گیری رواج و فراوانی ارتشای بخش عمومی را میسر می‌سازد.

۷. خصوصیات و شرایط رشوه‌خواری هنگام برخورد با مقامات دولتی

با در نظر گرفتن آخرین تجربه ارتشاء از سوی پاسخ‌دهندگان، اطلاعات تکمیلی درباره خصوصیات این اتفاق مثلاً نوع و جنسیت مقامات عمومی مرتبط، مقدار رشوه و غیره را می‌توان جمع‌آوری نمود. این مجموعه سؤالات، تحلیل اطلاعات تکمیلی را امکان‌پذیر می‌کند تا درک پیچیدگی‌ها ارتشاء بخش عمومی کامل شود و سیاست‌های مبتنی بر شواهد تدوین گردد.

۸. واکنش پرداخت‌کنندگان رشوه به ارتشاء هنگام برخورد با مقامات عمومی

این مجموعه سؤالات، اطلاعاتی را درباره گزارش اتفاق رشوه‌خواری به مقامات مرتبط، نتیجه آن، یا دلیل عدم گزارش آن و رضایت از پاسخ مقامات مرتبط و غیره را جمع‌آوری می‌نماید. این مسئله برای درک کارآمدی واکنش نظام عدالت کیفری به ارتشاء اهمیت دارد.

۹. اتفاقات رشوه‌خواری هنگام برخورد با کارکنان بخش خصوصی

هدف از این مجموعه سؤالات، شناسایی همه اتفاقات تجربه ارتشای شهروندانی است که حداقل در دوره مرجع منتخب یک برخورد با کارکنان بخش خصوصی داشته‌اند. این سؤالات، اندازه‌گیری رواج و فراوانی ارتشای بخش خصوصی را امکان‌پذیر می‌سازد.

۱۰. خصوصیات و شرایط رشوه‌خواری در کارکنان بخش خصوصی

با توجه به آخرین تجربه ارتشاء از سوی پاسخ‌دهندگان، اطلاعات تکمیلی درباره خصوصیات این اتفاق مثلاً نوع و جنسیت کارکنان بخش خصوصی مرتبط، مقدار رشوه و غیره را می‌توان جمع‌آوری نمود. این مجموعه سؤالات، تحلیل اطلاعات تکمیلی را

امکان‌پذیر می‌کند تا درک پیچیدگی‌ها ارتشاء بخش خصوصی کامل شود و سیاست‌های مبتنی بر شواهد تدوین گردد.

۱۱. واکنش پرداخت‌کنندگان رشوه به ارتشاء هنگام برخورد با کارکنان بخش

خصوصی

این مجموعه سؤالات، اطلاعاتی را درباره گزارش اتفاق رشوه‌خواری به مقامات مرتبط، نتیجه آن، یا دلیل عدم گزارش آن و رضایت از پاسخ مقامات مرتبط و غیره جمع‌آوری می‌نماید. این مسئله برای درک کارآمدی واکنش نظام دادگستری کیفری به ارتشاء اهمیت دارد.

۱۲. تجربه تبارگماری

نهادهای بخش عمومی مشترکاً بزرگ‌ترین کارفرمای بی‌همتا در یک کشور را تشکیل می‌دهند. اگرچه معمولاً برای اطمینان، روندهای استخدام به صورت شفاف تدوین می‌شوند اما برای افرادی که نیروی کار را گزینش می‌کنند، میزان اختیارات متفاوتی را به همراه دارد. مطابق اصول ملی، مقررات و بهترین اقدام‌ها^۱، کارکنان جدید باید بر مبنای معیارهایی نظیر شایستگی و تجربه‌شان انتخاب گردند اما اغلب گزارش می‌شود که در این میان سایر عوامل نظیر تبارگماری (بستگان‌گماری) نقش بازی می‌کند. جمع‌آوری اطلاعات در این باره می‌تواند به اندازه‌گیری رواج فساد به‌ویژه در استخدام عمومی یاری رساند.

۱۳. تجربه خرید و فروش آرا

توسعه کلیدی در هر دموکراسی در معیارها، قواعد و مقررات مربوط به فرایندهای انتخاباتی از جمله مقررات کارزارهای انتخاباتی، تأمین مالی احزاب و دسترسی به رسانه‌ها متجلی می‌گردد. تمام این مباحث، بی‌نهایت مهم و حساس برای کشورهایی هستند که خواهان اجرای قوانین دقیق به منظور حصول اطمینان از انتخابات عادلانه و شفاف می‌باشند. در این خصوص، کنوانسیون مبارزه با فساد سازمان ملل متحد از کشورها درخواست می‌کند تا معیارهایی را برای انتخاب نامزدهای تصدی مناصب عمومی معین کرده و شفافیت در زمینه تأمین مالی نامزدها و در صورت امکان احزاب سیاسی را بهبود بخشند. در این چارچوب، درخواست اطلاعات از شهروندانی که شاهد خرید و فروش آرا بوده‌اند می‌تواند به کشف جنبه خاصی از سلامت و شفافیت در فرایند انتخابات منجر شود.

۱۴. مشخصات اجتماعی و جمعیت شناختی پاسخ‌دهندگان پیمایش

جمع‌آوری اطلاعات از پیشینه پاسخ‌دهندگان برای شناسایی گروه‌های جمعیتی که به‌ویژه در برابر ارتشاء آسیب‌پذیر هستند همچنین برای شناسایی عواملی که این گروه‌ها را از گزند رویه‌های آلوده به فساد مصون می‌دارد، ضروری است. افزون بر اطلاعات استاندارد درباره وضعیت اجتماعی، اقتصادی و جمعیت شناختی پاسخ‌دهندگان مانند جنسیت، سن، وضعیت ازدواج، شهروندی، محل تولد، تحصیلات آموزشی، وضعیت استخدام و سطح درآمد، جمع‌آوری اطلاعات درباره ابعاد تکمیلی از جمله قومیت، پیشینه مهاجرت و وضعیت ناتوانی می‌تواند مدنظر قرار گیرد. خطرات خاص و عوامل محافظتی را می‌تواند از طریق جمع‌آوری اطلاعات از شرایط منتخب مانند قرار گرفتن

در معرض رسانه‌ها، رسانه‌های اجتماعی و سواد استفاده از ابزارهای دیجیتال را مورد بررسی قرار داد.

ب) تدوین پرسش‌های تکمیلی درباره تجربه پرداخت رشوه

هرگونه پاسخ مثبت درمورد تجربه رشوه‌خواری، نیاز به مدیریت پرسش‌های تکمیلی برای جمع‌آوری اطلاعات مشروح درباره ارتشاء می‌باشد. اگرچه، در حالت مطلوب، سؤالات تکمیلی باید در همه اتفاقات رشوه‌خواری به‌منظور حفظ مسئولیت‌پذیری پاسخ‌دهندگان و بهبود صحت پاسخ‌هایشان پرسیده شود، توصیه می‌شود که تمرکز بر آخرین تجربه ارتشای پاسخ‌دهندگان متمرکز شود. با فرض اینکه هیچ موسم^۱ خاصی نه در ارتباط با رشوه‌خواری و نه برای زمان‌بندی پیمایش‌ها وجود ندارد، آخرین تجربه رشوه‌خواری می‌تواند به‌عنوان انتخاب تصادفی از همه تجارب ارتشاء و بدین‌سان معرف تمام رشوه‌خواری‌های تجربه‌شده توسط پاسخ‌دهندگان پیمایش باشد.

هدف پرسش‌های تکمیلی فهم اوضاع و احوال دقیق رشوه‌خواری برای تولید اطلاعات عملیاتی و متناسب برای سیاست‌گذاری می‌باشد. به‌عنوان مثال، اطلاعات درخواست شده می‌تواند درمورد هدف خاص درخواست رشوه، نوع رشوه و ارزش اقتصادی و غیره بوده باشد. همه این عناصر سازوکارهای رشوه‌خواری را توصیف می‌کند و به تولید اطلاعاتی می‌پردازد که مستقیماً می‌تواند در سیاست‌های مبتنی بر شواهد برای مثال رویه‌های آسیب‌پذیر در مقابل رشوه‌خواری، نهادهای ذی‌صلاح، مقررات و هزینه‌های مرتبط مورد استفاده قرار گیرند. همچنین پرسش‌های تکمیلی ممکن است بر زمان‌بندی

1- seasonality

دقیق اتفاق رشوه‌خواری متمرکز باشد تا اتفاقاتی خارج از دوره زمانی مرجع را شامل نشود.

تحلیل

تحلیل نتایج حاصل از داده‌های جمع‌آوری شده ابزار اصلی برای دستیابی به اطلاعات جامع و عملی برای حمایت از سیاست‌گذاری می‌باشد. نهادی که مبادرت به پیمایش فساد در بین جمعیت می‌نماید باید از تناسب و فایده‌مندی اطلاعات آگاه بوده و درکی از بروندادهای تحلیلی که از داده‌های جمع‌آوری شده به‌دست خواهد آمد داشته باشد؛ بنابراین تحلیل داده‌ها باید با در نظر گرفتن هدف پیمایش انجام گیرد و نهایتاً دیدگاه‌های روشن و عینی نسبت به شیوع و روندهای رشوه‌خواری ارائه دهد که توسط جمعیت تجربه شده است.

تدوین گزارش پیمایش جمعیت درباره فساد

بر مبنای داده‌های جمع‌آوری شده و برجسته‌سازی شاخص‌های و متغیرهای کلیدی موردنیاز برای پی‌ریزی تحلیل‌های مبتنی بر سیاست‌گذاری، در این بخش یک الگوی عمومی برای ساختاربندی و طراحی گزارش‌ها معرفی شده است. این الگوی عمومی شامل عناصر اصلی موردنیاز برای تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده در پیمایش فساد و نیز شامل پیشنهادهایی درمورد این مسئله می‌باشد که از چه نوع تحلیل می‌توان در گزارش بعدی استفاده کرد. با این حال، رئوس مطالب زیر به این امر اشاره ندارد که هرگونه گزارش پیمایش فساد باید محدود به این عناصر باشد. در واقع، مطابق با زمینه‌های ملی یا منطقه‌ای خاص، عناصر دیگری را می‌توان به آن اضافه کرد تا تماماً امکان استفاده از داده‌های جمع‌آوری شده فراهم گردد.

خلاصه اجرایی

خلاصه اجرایی، عنصر ضروری برای ارائه یافته‌های کلیدی به گستره‌ای از کاربران علاقه‌مند به استفاده از این اطلاعات در راستای توسعه اقدامات مبارزه با فساد می‌باشند. نکته‌ای که به همان اندازه اهمیت دارد این است که خلاصه اجرایی اغلب به عنوان منبع اولیه اطلاعات برای رسانه‌ها به هنگام انتشار نتایج پیمایش مورد استفاده قرار می‌گیرد. از این رو، خلاصه اجرایی که به خوبی تدوین و با دقت زیاد ویرایش شده باشد به میزان قابل توجهی در تأثیر و موفقیت نهایی گزارش پیمایش نقش خواهد داشت.

خلاصه اجرایی خوب شامل کلیه یافته‌های کلیدی گزارش به صورت روشن و مختصر با استفاده از زبان ساده و غیر فنی است که برای غیرمتخصصان قابل فهم بوده و بازگو کردن کلمه به کلمه آن در رسانه‌ها ممکن باشد. آوردن تصاویر و نمودارهای حاوی اطلاعات ساده و توضیحی که داده‌های کمی پیچیده را به شکل آموزنده و به زبان خلاصه بیان می‌کند به درک نکات کلیدی و تسهیل استفاده از آن کمک می‌نماید.

مقدمه

یک مقدمه کوتاه باید اطلاعات مبنایی درباره پیمایش فساد مانند چارچوب زمانی تحت پوشش، اندازه نمونه، نهادهای اجرایی درگیر همچنین اطلاعاتی درمورد رویکرد کلی اتخاذ شده در سنجش تجربه رشوه‌خواری و سایر آشکال فساد در پیمایش را ارائه دهد. همچنین ممکن است اشاره‌ای به پیوست روش‌شناسی برای جزئیات فنی پیمایش داشته باشد.

گستره رشوه‌خواری

اولین فصل اساسی گزارش باید یافته‌های کلیدی درمورد دامنه ارتشاء و شاخص‌های اصلی استفاده‌شده را معرفی کند: شیوع و فراوانی ارتشاء. تحلیل ارائه‌شده می‌تواند به میزان کلی شیوع، میزان ملی و فرو ملی یا شیوع در طول زمان با نمایش یافته‌ها در قالب متن، ارقام و نقشه‌ها اشاره نماید. فراوانی رشوه (میانگین تعداد رشوه پرداخت‌شده توسط رشوه‌دهندگان) را می‌توان در همان بخش گنجاند.

برای نشان دادن عدم اطمینان آماری به دلیل خطای نمونه‌برداری در برآوردهای پیمایش، ارائه میزان شیوه و فراوانی همراه با فواصل اطمینان آن‌ها می‌تواند مفید باشد. همچنین اگر اطلاعاتی درمورد تجربه رشوه‌خواری در ارتباط با کارکنان بخش خصوصی جمع‌آوری شده باشد بخشی از این فصل می‌تواند شاخص‌های متناظر را ازجمله با مقایسه این نوع از ارتشاء با ارتشای مربوط به مقامات دولتی ارائه دهد.

همچنین برای پیمایش‌هایی که اطلاعاتی درباره ادراک فساد در بین عموم مردم جمع‌آوری می‌کنند این بخش می‌تواند یافته‌های اصلی را عرضه کند و در صورت امکان و وارد بودن، داده‌های مبتنی بر تجربه را با داده‌های مبتنی بر ادراک و طرز نگرش مقایسه کند.

شاخص‌های پیشنهادی

- شیوع ارتشاء در هنگام ارتباط شهروندان با مقامات عمومی؛
- فراوانی ارتشاء در هنگام ارتباط شهروندان با مقامات عمومی (تعداد میانگین رشوه پرداختی به مقامات عمومی در دوره زمانی مرجع)؛
- شیوع ارتشاء در هنگام ارتباط شهروندان با کارکنان بخش خصوصی.

ارتشاء چگونه کار می کند

در این بخش با استفاده از داده های جمع آوری شده بر مبنای شیوه ارتشاء (چه کسی باعث ارتشاء می شود) زمان بندی پرداخت رشوه (قبل و بعد از ارائه خدمات)، مقصود از ارتشاء، شکل رشوه اخذ شده (نقد، کالا و سایر اشکال) و ارزش و مقدار رشوه، ماهیت و سازوکارهای رشوه خواری مورد تحلیل و توصیف قرار می گیرد.

تحلیل هدف از پرداخت رشوه می تواند دیدگاه هایی را نسبت به مشکلات اساسی خدمات عمومی (نظیر تأخیر در ارائه خدمات یا کاربرد ناعادلانه عدالت) در مناطق یا مکان های خاص عرضه کند. دیدگاه های^۱ مبسوط تری در ارتباط با مدیریت عمومی را می توان از رهگذر تحلیل ارتشای مربوط به نوع خدمات درخواستی به دست آورد به ویژه اینکه بتوانیم این تحلیل را با دیگر متغیرهای فهرست شده در بالا (مانند مناطق جغرافیایی، هدف، شکل و شیوه رشوه پرداختی) ترکیب کنیم. به طور کلی هرچه اندازه نمونه پیمایش بزرگ تر باشد به همان اندازه تحلیل و ارائه یافته ها می توان دقیق تر باشد.

شاخص های پیشنهادی

- نوع رویه های اداری که در آن رشوه ها پرداخت شده
- توزیع درصد رشوه با زمان بندی، هدف و غیره
- میانگین میزان رشوه پرداختی به مقامات عمومی
- نوع مزیت ناروای اختصاص یافته یا پرداخت شده (پول، هدیه، کمک، خدمات)
- میانگین میزان رشوه پرداختی به کارکنان خصوصی

چه کسی رشوه می‌گیرد

در این بخش، تمرکز بر رشوه‌گیرنده، یعنی مقام دولتی است که رشوه می‌گیرد یا درخواست رشوه می‌کند. با استفاده از چندین شاخص اصلی که به نوع مقامات رسمی درگیر در رشوه‌خواری اشاره دارد، می‌توان دریافت‌کنندگان رشوه را مورد تحلیل قرار داد و نوع مقام با بالاترین خطر ارتشاء را شناسایی نمود. در این بخش روشن می‌شود که وقوع رشوه همیشه باید متناسب با قرار گرفتن افراد در معرض چنین عملی سنجیده شود به این معنی که شیوع ارتشاء درباره کسانی اندازه‌گیری می‌شود که طی ۱۲ ماه گذشته با نوع خاصی از مقامات عمومی در تماس بوده‌اند.

هم میزان شیوع و هم میانگین تعداد رشوه پرداختی به نوع خاصی از مقامات رسمی می‌تواند تحلیل شود و براساس منطق جغرافیایی یا سایر ابعاد دیگر (مانند جنسیت دریافت‌کننده یا هدف از پرداخت) ارائه گردد. بیشتر ابعاد تحلیلی فهرست‌شده در بخش قبلی (فساد چگونه کار می‌کند) برای تحلیل دقیق‌تر نوع مقامات مناسب است به شرطی که نمونه به‌اندازه کافی برای حصول به ارزیابی‌های مهم، بزرگ باشد. داده‌های مربوط به کارکنان بخش خصوصی که رشوه دریافت می‌کنند باید به‌صورت مجزا تحلیل گردد.

شاخص‌های پیشنهادی

- شیوع و فراوانی رشوه در هنگام ارتباط با مقامات عمومی، تفکیک‌شده براساس نوع مقام عمومی
- توزیع درصد خصوصیات رشوه (زمان‌بندی، هدف و غیره) براساس نوع مقام عمومی
- شیوع و فراوانی رشوه در هنگام ارتباط با کارکنان بخش خصوصی، تفکیک‌شده براساس نوع کارکنان بخش خصوصی

- سهم رشوه‌های پرداخت شده به کارکنان بخش خصوصی، تفکیک شده براساس نوع کارکنان بخش خصوصی که رشوه دریافت می‌کنند.

شهروندان به رشوه‌خواری چگونه واکنش نشان می‌دهد

این یکی از مهم‌ترین بخش‌های گزارش فساد برای اهداف سیاست‌گذاری است. در این بخش، واکنش شهروندان به درخواست و پرداخت رشوه - طیفی از پرداخت رشوه تا خودداری از پرداخت آن و گزارش آن به مقامات مسئول را در برمی‌گیرد - تحلیل و بحث شده است.

تحلیل اجتماعی - اقتصادی کسانی که از پرداخت رشوه خودداری می‌کنند یا نمی‌کنند، کسانی که اتفاقات رشوه را گزارش می‌کنند و کسانی که آن را گزارش نمی‌کنند، دیدگاه‌های مهمی درباره شرایط تسهیل‌کننده پرداخت یا خودداری از پرداخت رشوه و شرایط گزارش یا عدم گزارش آن ارائه می‌دهد.

ابعاد مرتبط با تحلیل ممکن است شامل تفکیک منطقه‌ای، نوع مقام، نوع مسئولانی باشد که به آن‌ها رشوه گزارش می‌شود، آگاهی از کانال‌های گزارش‌دهی، تجارب مرتبط با گزارش رشوه، انگیزه‌های عدم گزارش‌دهی و سایرین باشد. شناخت‌های بیشتری را می‌توان با تحلیل نگرش‌های عمومی نسبت به مقبولیت رشوه و دلایل خودداری‌ها و عدم گزارش به دست‌آید به‌ویژه هنگامی که با سایر متغیرهای اجتماعی - اقتصادی مانند سن، جنسیت و سطوح آموزش درآمیخته باشد.

شاخص‌های پیشنهادی

- نرخ گزارش رشوه‌خواری به مقامات ذی‌ربط (به‌عنوان مثال پلیس، سازمان‌های مبارزه با فساد) در حین ارتباط با مقامات عمومی

- نرخ گزارش رشوه‌خواری به مقامات ذی‌ربط (به‌عنوان مثال پلیس، سازمان‌های مبارزه با فساد) در حین ارتباط با کارکنان بخش خصوصی

نتیجه‌گیری‌ها و کاربردهای سیاست‌گذاری

این بخش می‌تواند دروندادهای مشخصی را برای تکمیل یافته‌های پیمایش فساد فراهم کند. نتیجه‌گیری‌ها و کاربردهای سیاست‌گذاری باید با احتیاط تدوین شود تا قدرت استدلال‌های واقعی ارائه‌شده در بخش بعدی گزارش را تضعیف نکند. برای ارتباط دادن یافته‌ها با سیاست‌ها و تدابیر مرتبط مبارزه با فساد، استفاده از مشورت متخصصان و دست‌اندرکاران ملی که با موضوعات فساد آشنا هستند می‌تواند مفید واقع شود.

پیوست روش‌شناسی

در بخش پایانی باید اطلاعات مشروحي برای متخصصان و افراد علاقه‌مند از میان عموم مردم گنجانده شود تا اطلاعات عمیقی درباره ابعاد فنی پیمایش ارائه گردد. این امر شامل اطلاعاتی مربوط ارزیابی پیمایش مانند روش نمونه‌گیری، طراحی و تدوین ابزار پیمایش، شیوه پیمایش، یافته‌های پیمایش پایلوت، طراحی نمونه و روش وزن‌گیری، آموزش مصاحبه‌گران، کنترل کیفیت، نسخه‌های زبانی، کار میدانی، ورود داده‌ها و محاسبه شاخص‌هاست. سایر بخش‌های پیوست ممکن است جداول و نمودارهای توضیحی مربوط به مناطق یا مناطق فرعی (مانند ایالات) ارائه نماید که در آن‌ها پیمایش انجام شده است.

برقراری ارتباط و انتشار نتایج

یکی از آخرین مراحل چرخه پیمایش انتشار نتایج پیمایش می‌باشد. فرایندی که از طریق آن اطلاعات به‌دست‌آمده در طی پیمایش فساد برای کاربران نهایی منتشر می‌گردد و

باید همیشه با همکاری ذی‌نفعان مرتبط انجام گیرد. انتشار داده باید بر ابعاد زیر متمرکز باشد:

- **وضوح یافته‌ها:** یافته‌های پیمایش فساد باید بازتاب‌دهنده دقیق داده‌ها بوده و به صورت شفاف، خلاصه و منسجم ارائه گردد به گونه‌ای که موردپسند کاربران نهایی واقع شود و به‌ویژه برای سیاست‌گذاران مفید و کاربردی باشد. تمرکز باید بر روی شاخص‌های مبتنی بر تجربه و شاخص‌های هدف توسعه پایدار باشد.
- **استفاده از کانال‌های انتشاراتی سنتی و مبتنی بر شبکه:** علاوه بر تهیه گزارش تحلیلی و مجموعه مناسب برای رسانه‌ها، راه‌اندازی کارزار مناسب در رسانه‌های اجتماعی و اطلاع‌رسانی به دست‌اندرکاران، متخصصان و اعضای جامعه پژوهشی اهمیت زیادی دارد.
- **شفافیت روش‌شناسی:** مطالب انتشارشده باید روش‌شناسی شفاف را عرضه نماید یعنی اینکه چگونه پیمایش طراحی و اجرا شده است. در صورت ارائه اطلاعات کافی برای تفسیر نتایج، اعتماد به داده‌های پیمایش افزایش خواهد یافت.
- **انتشار داده‌های خرد:** انتشار داده‌های خرد باعث افزایش شفافیت خواهد شد و از این رو اعتماد به نتایج پیمایش را ارتقاء خواهد داد. همه کاربران نهایی باید قادر به دسترسی به داده‌ها در شرایط مشابه باشند و نهاد مسئول باید اطمینان حاصل کند که داده‌ها پیش‌ازین منتشر نشده است.